

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
Facultatea de Litere
Departamentul Lingvistică Română și Știință Literară

Adela MANOLII

CURS PRACTIC

LA LEXICOLOGIA LIMBII ROMÂNE

(Culegere de exerciții)

*Aprobat de
Consiliul Calității al USM*

Chișinău, 2023
CEP USM

CZU 811.135.1'374(075.8)

M 28

Recomandat de
Departamentul Lingvistică Română și Știință Literară
al Facultății de Litere a USM

Recenzenți:

Elena Varzari, doctor, conferențiar universitar (USM)

Claudia Cemârtan, doctor, conferențiar universitar (USM)

Alexandra Gherasim, doctor, conferențiar universitar (USM)

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

Manolii, Adela.

Curs practic la lexicologia limbii române : (Culegere de exerciții) /
Adela Manolii ; Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Litere,
Departamentul Lingvistică Română și Știință Literară. – Chișinău : CEP
USM, 2023. – 95 p. : tab.

Referințe bibliogr.: p. 93. – 50 ex.

ISBN 978-9975-62-517-3.

811.135.1'374(075.8)

M 28

© Adela Manolii, 2023

© USM, 2023

ISBN 978-9975-62-517-3

PRELIMINARII

Culegerea de exerciții la lexicologia limbii române are ca scop asimilarea materiei prevăzute de curriculumul disciplinei respective și este destinată studenților filologi, înscriindu-se în seria de lucrări didactice care urmăresc, pe de o parte, să modeleze și să stimuleze înțelegerea și utilizarea unor teorii, definiții, tipologii ce țin de unul dintre nivelurile fundamentale ale limbii, iar, pe de altă parte, să facă agreabilă și facilă această învățare atât împreună cu profesorul în auditoriu, cât și de sine stătător.

Acest *Curs practic* include o gamă largă de exerciții a căror rezolvare presupune implementarea cunoștințelor teoretice asimilate la cursul „Lexicologia limbii române”, precum și consultarea studiilor lexicologice și lexicografice recent apărute. Structura practicumului este în strictă concordanță cu unitățile de conținut ale suportului teoretic (*Lexicologia limbii române*, Chișinău, 2018).

Acceptând teza că limba e, întâi de toate, vocabular, importanța cursului practic este vădită: studenții vor însuși interdependența noțiunilor de bază ale lexicologiei, informându-se despre sensurile cuvintelor, utilizând lexemele în contexte potrivite și evitând confuziile; vor identifica, de asemenea, relațiile care se stabilesc între cuvinte; vor conștientiza importanța cuvântului în procesul de comunicare, insistând pe diversitatea semantică, precum și pe modificările semantice ale unor lexeme; vor pune accent pe căile de îmbogățire a vocabularului (atât pe cele interne, cât și pe cele externe) etc.

Lexemele selectate se dau în variate structuri comunicative cu grad diferit de complexitate, facilitând însușirea temelor și invitând chiar la discuții, la formulări de opinii proprii, la interpretarea diferitor puncte de vedere. În felul acesta, *Culegerea de exerciții*,

fiind un instrument de aprofundare a cunoștințelor referitoare la caracteristicile definiției ale vocabularului românesc, este orientată spre a forma abilități de observare și detectare a detaliilor și aspectelor specifice ale problemelor discutate.

CURS PRACTIC LA LEXICOLOGIE

I. STRUCTURA LEXICALĂ A LIMBII

Termeni-cheie: *lexicologie, lexic, vocabular, cuvânt, lexem, noțiune, vorbă, termen, înnobilarea limbii, degradarea limbii, cuvinte semnificative, cuvinte nesemnificative.*

- ✎ 1. Se iau disciplinele: *semasiologia, onomasiologia, etimologia, frazeologia și lexicologia.*
- A. Precizați sursa din care provine denumirea fiecărei discipline.
 - B. Identificați obiectul de studiu al fiecărei discipline.
 - C. Găsiți asemănări și deosebiri între ele.
 - D. Numiți disciplinele care au ca obiect de studiu cuvântul.
 - E. Relevați legătura dintre lexicologie și celelalte domenii ale studiului limbii.
- ✎ 2. Definiți conceptul de *lexicologie*, numind obiectul de cercetare al lexicologiei.
- ✎ 3. Propuneți o schemă care să includă toate tipurile de lexicologie.
- ✎ 4. Găsiți asemănări și deosebiri între noțiunile *lexic* și *vocabular*.

LEXIC		VOCABULAR	
Deosebiri	Asemănări	Deosebiri	

- ✎ 5. Termenii apropiați noțiunii *cuvânt* sunt: *lexem, noțiune, termen, vorbă.*
- A. Găsiți asemănări și deosebiri între termenii de mai sus.
 - B. Propuneți exemple elocvente pentru fiecare termen.

6. Explicați, în câte 3-5 enunțuri, fiecare dintre asocierile propuse pentru sintagma **limba română**:

- *tezaur*;
- *vârtej toxic*;
- *baie de vulgaritate*;
- *conglomerat de dejecții*;
- *victimă*;
- *recăpătarea nobleței*;
- *împliniri intraductibile*.

7. Completați tabelul de mai jos, enumerând factorii sugerați:

Factori care înobilează limba	Factori care denigrează limba

8. Reieșind din mesajul transmis de secvența de mai jos, explicați sintagmele: *partea de sus a limbii, fundul limbii, a rosti cântând*:

„Cum se face că cei mai mulți oameni trăiesc fără „partea de sus” a limbii, acolo unde ființa fiecăruia dintre noi ajunge să rostească *cântând*, acolo unde spiritul nostru intră în unduire și poate să alunece, să plutească, să se strecoare, să pătrundă, să ajungă, să înainteze, să revină și să se retragă, să bată adică țărnelor lucrurilor cu valurile fără sfârșit ale cuvintelor?”

Când îi auzi pe oameni vorbind, îți dai seama că *partea de sus* a limbii este nelocuită, în timp ce aici, *jos*, unde cuvintele nu spun decât „vreau”, „du-te”, „mi-e foame”, „sună-mă”, „plec”, „ai grijă”, „cât costă?”, aici unde ele acoperă minimumul necesar conviețuirii, unde nu sunt decât suport pentru informația curentă, pentru reclamă, duplicitate sau sudalmă, aici, la fundul limbii, în drojdia ei, se petrece totul.

Miliarde și miliarde de oameni vorbesc fără să aibă acces la cuvânt: ei nu aud nici melodia cuvintelor – căci nu orice limbă

vorbită cu adevărat *cântă* la propriu –, și nu percep nici lucrurile definitive care se pot spune în cuvinte.”

(Gabriel Liiceanu, *Impudoare. Despre „eu” va fi vorba*)

☒ 9. Schimbați aspectul fonetic al cuvintelor propuse (prin adăugarea, omiterea, schimbarea unui sunet) în așa fel, încât să obțineți și o modificare semantico-gramaticală: *amic, umor, șapte, eu, mâine, aseară, ies, opus, cică*.

☒ 10. Divizați cuvintele din poezia de mai jos în semnificative (de sine stătătoare) și ne semnificative (auxiliare):

„Sunt ani la mijloc și-ncă mulți vor trece/ Din ceasul sfânt în care ne-ntâlnirăm,/ Dar tot mereu gândesc cum ne iubirăm./ Minune cu ochi mari și mână rece./ O, vino iar! Cuvinte dulci inspiră-mi,/ Privirea ta asupra mea se plece./ Sub raza ei mă lasă a petrece/ Și cânturi nouă smulge tu din liră-mi./ Tu nici nu știi a ta apropiere/ Cum inima-mi de-adânc o liniștește, Ca răsărirea stelei în tăcere./ Iar când te văd zâmbind copilărește,/ Se stinge-atunci o viață de durere./ Privirea-mi arde, sufletul îmi crește.”

(M. Eminescu, *Sonet II*)

Cuvinte semnificative	Cuvinte ne semnificative

☒ 11. Pornind de la ideea că unele cuvinte sunt polifuncționale, având proprietatea de a fi atât semnificative, cât și ne semnificative, demonstrați polivalența verbului *a fi* în baza textului propus:

A fost război.

Ecoul lui

Și-acum mai *este* viu.

Cămașe vechi, mai noi –

Amară amintire de la fiu.

De cât *au fost*, ah,
La izvor spălate
S-a ros de-acum uzorul
Și, alb, bumbacul
S-a rărit în spate
Și nu le-a îmbrăcat demult
Feciorul.
Cămăși mai vechi, mai noi –
A fost război.
Ci maica lui
De ani prea lungi de-a rândul
Tot vine la izvoare:
Ea și gândul.
Și iar luând cămășile în poală,
De cum ajunge sâmbăta,
Le spală.
Căci mâine fac băieții horă-n sat,
Și fete multe-s:
Câte-n flori albine.
Și-atunci băiatul ei, cel drag băiat,
Cu ce se-mbracă, bunul,
Dacă vine?

(Grigore Vieru, *Cămășile*)

12. Se propun perechile de cuvinte: *doleanță – dorință, fractură – frântură, reminiscență – rămășiță, tardiv – târziu, celest – ceresc*.
- A. Indicați termenii cu circulație restrânsă.
 - B. Redactați contexte pentru fiecare situație.
 - C. Propuneți și alte perechi de cuvinte similare.
13. Se iau cuvinte din lexicul uzual: *inimă, burtă, gras, obosit, boală, scrântitură, piept*.

- A. Substituiți-le cu sinonime terminologice.
 - B. Încadrați-le în contexte potrivite.
 - C. Identificați alte perechi de termeni similari.
- ✎ 14. Se propun cuvintele: *cap, ochi, picior, inimă, nas, vorbă*.
- A. Identificați îmbinările frazeologice în a căror componență intră aceste cuvinte.
 - B. Explicați sensul lor.
 - C. Folosiți-le în contexte adecvate.

II. CUVÂNTUL CA UNITATE LEXICALĂ ÎN SISTEMUL LIMBII

Termeni-cheie: *cuvinte flexibile, cuvinte neflexibile, cuvinte cu sens motivat, cuvinte cu sens nemotivat, cuvinte autosemante, cuvinte sinsemante, cuvinte noționale, cuvinte substitutive, cuvinte imitative, cuvinte relaționale.*

✎ 1. Găsiți asemănări și deosebiri între definițiile propuse, selectând îmbinări semnificative pentru noțiunea *cuvânt*:

a) „Cuvânt – unitate de bază a vocabularului, care reprezintă asocierea unui sens (sau a unui complex de sensuri) și a unui complex sonor; vorbă.” (DEX online)

b) „... componentă a propoziției ... care are un înțeles propriu, dar nu poate fi împărțit în unități de înțeles mai mici.” (Aristotel)

c) „Asocierea unui anumit sens cu un anumit grup de sunete care să poată îndeplini o funcție gramaticală.” (Antoine Meillet)

d) „... numim cuvânt orice fragment care are autonomie față de enunț, prezintă o distribuție proprie, poate fi substituit cu o unitate similară și este permutabil.” (Ion Coteanu)

e) „Cuvântul este unitatea fundamentală a limbii, implicit a lexicului, dar și a gândirii și a comunicării interumane.” (Liviu Groza)

◆ Formulați o definiție proprie ținând cont de caracterul complex al noțiunii în discuție.

✎ 2. Explicați noțiunile:

a) *cuvinte flexibile și cuvinte neflexibile;*

b) *cuvinte cu sens motivat și cuvinte cu sens nemotivat;*

c) *cuvinte autosemante și cuvinte sinsemante;*

d) *cuvinte noționale, cuvinte substituente, cuvinte imitative, cuvinte relaționale.*

3. Selectați din afirmațiile de mai jos cuvinte noționale (20) și cuvinte nenoționale (20), indicând ce parte de vorbire este cuvântul selectat:

a) „Întotdeauna m-am mirat cum poți să rămâi un prost în mijlocul unei Limbi atât de frumoase și înțelepte cum este Limba Română?” (Grigore Vieru)

b) „Pentru mine, limba română e distanța dintre inimă și umbra ei, care se numește suflet.” (Fănuș Neagu)

c) „Trăiască frumoasa și cumintea limbă română! Fie în veci păstrată cu sfințenie această scumpă Carte-de-boierie a unui neam călit la focul atâtor încercări de pierzanie.” (Ion Luca Caragiale)

d) „Limba română la sine acasă e o împărăție bogată, căreia multe popoare i-au plătit banii în aur. A o dezbrăca de averile pe care ea le-a adunat în mai bine de o mie de ani înseamnă a o face din împărăteasă cerșetoare...” (Mihai Eminescu)

e) „Orice ar fi, pasiune sau dorință, sete sau foame de experiență reală, toate acestea se pot exprima în limba română prin cuvântul *dor*, care a devenit expresia oricărei dorințe și care implică ființa umană în totalitatea sa.” (Mircea Eliade)

f) „Limba este însăși floarea sufletului etnic al românimii.” (Mihai Eminescu)

g) „Limba românească, căreia i se închină părinții noștri ca unui idol viu și însuflețitor, e singurul tezaur ce ne-a rămas de la ei, ereditate neînstrăinată și necomună cu alții.” (Timotei Cipariu)

h) „Limba română are virtuți complete, adică poate fi vehicul a tot ce se întâmplă spiritual în om. E foarte greu de mânuit. Prin ea poți deveni vultur sau cântăreț de strană. Limba română are toate premisele valorice pentru a deveni o limbă universală, dar nu știu dacă e posibil acest marș istoric.” (Petre Țuțea)

i) „Și-apoi limba este și nu este a noastră. E a noastră în măsura în care o folosim, dar nu noi am făcut-o. Nu putem dispune de ea după bunul nostru plac. E casa care ni s-a dat în folosire pe timpul unei vieți. Și pe care o locuim împreună. Nu e totuna dacă o ținem curată sau murdară, dacă aruncăm sau nu în stradă gunoaiile noastre verbale. [...] Când pocești ceva ce nu e doar al tău, îi faci să sufere pe toți cei care posedă bunul acela în comun cu tine. Îi tragi în jos, le nesocotești un standart. Le ameninți infrastructura civilizației. Le dărâmi un templu. Devii profanator. Ajungi un dușman al civilizației locului.” (Gabriel Liiceanu)

Cuvinte noționale	Cuvinte nenotionale

4. Completați tabelul selectând noțiunile din fragmentul propus și din șirul de cuvinte:

a) „Cuvântul este unitatea elementară de expresie și de comunicare, fără de care nu există scris. Și când spun scris, am în vedere scrisul artistic. Oricine, îndemnat fiind de impulsul interior, căruia îi spunem, de obicei, talent, ia pana în mână de se include în cel mai miraculos, complex, fascinant și, totodată, cel mai firesc sistem, care este limba. Din clipa când vârful peniței atinge coala albă, exiști numai prin cuvânt.

Știi oare câte cuvinte are limba ta maternă, limba în care scrii? Știi oare cum a luat naștere, a crescut, s-a dezvoltat și a ajuns la stadiul de astăzi, fiind în stare să exprime cele mai subtile nuanțe ale gândirii și simțirii, alături de limbile cu cea mai veche tradiție literară din lume?

Istoria limbii noastre numără multe secole, originea ei se pierde în negura vremilor.

Creată de popor, firea profundă a limbii noastre e în balade, povești, în cântecele de vitejie și creația noastră orală.

Limba noastră e în scrierea cronicarilor, a marilor clasici...”
(Vladimir Beșleagă)

b) „... citim pentru că nu numai trupul, ci și spiritul poate fi „nеспălat”... Murdăria spiritului se prelinge pe vorbele noastre, pe îmbinarea lor, pe felul în care le rostim. Spiritul nostru nespălat se transformă în cuvinte încălecate, în vulgaritate, în prostie. Nu v-ar plăcea mai mult o lume în care n-am mai lătra unii la alții pe stradă, în magazine, în autobuze? O lume în care cuvintele ar fi mângâiate? Dar dacă așa stau lucrurile, n-ar trebui oare să aibă și spiritul dieta lui? Să aibă parte de o hrană aleasă? Or, mâncarea lui preferată este cartea.” (Gabriel Liiceanu)

c) rupt din soare, nou-nouț, stadion, casă de cultură, Universitatea de Stat din Moldova, carte, grădiniță de copii, școală primară, calculator, autoturism, Ileana Cosânzeana, viță-de-vie, parlament, consiliu de miniștri, imprimantă, a da naștere, stomatolog, moară de vânt, substantiv, Academia de Științe, biologie.

cuvânt – noțiune	îmbinare de cuvinte – noțiune	mai multe cuvinte - noțiune

◆ Răspundeți la întrebarea evidențiată în primul citat.

✎ 5. Consultați DOOM 3 și subliniați formele corecte, precizând când este vorba de variante ale aceluiași cuvânt și când este vorba de cuvinte diferite.

astm – astmă

accepție – accepsiune

adaos – adaus

adopte – adopțiune

aducție – aducțiune

berbec – berbece

bulgăre – bulgăr

cazinou – cazino

cearșaf – cearceaf

chestiune – chestie

circumferință – circomferință

delincvent – delicvent

elen – elin

extensiune – extensie

<i>flanelă – flanea</i>	<i>maiestate – majestate</i>
<i>flucturatic – flușturatec</i>	<i>mănucă – mânucă</i>
<i>foarfece – foarfecă – foarfeci</i>	<i>marfar – mărfar</i>
<i>frecție – fricțiune</i>	<i>mental – mintal</i>
<i>a funda – a fonda</i>	<i>migrațiune – migrație</i>
<i>fundator – fondator</i>	<i>năgară – negară</i>
<i>ghips – gips</i>	<i>oblete – obleț</i>
<i>glasvand – glasvant</i>	<i>oboroc – obroc</i>
<i>iridiu – iridium</i>	<i>onorar – onorariu</i>
<i>împelițat – împielățat</i>	<i>ostatic – ostatec</i>
<i>jantă (de mașină) – geantă</i>	<i>a palavragi – a pălăvrăgi</i>
<i>laitmotiv – leitmotiv</i>	<i>păștrugă – păstrungă</i>
<i>lăcrămioară – lăcrimioară</i>	<i>percheziție – perchiziție</i>
<i>leaț - laț</i>	<i>a petrifica – a pietrifica</i>
<i>lăscaie – lețcaie</i>	<i>pieptene – piepten</i>
<i>lăuză – lehuză</i>	<i>pântece – pântec</i>

- ✎ 6. Prezentați 5 argumente care să confirme veridicitatea afirmației lui Socrate: *Reaua folosire a cuvintelor nu este numai o greșeală de limbă, ci și un chip de a face rău sufletului.*
- ✎ 7. Extrageți doar cuvintele-noțiuni din exemplele propuse, explicând în ce raport se află ele cu celelalte cuvinte:
- alb, albior, albicios, albișor, albiu;*
 - băietan, băiețel, băietoi, băiat, băiețaș, băiețandru;*
 - frunzuliță, frunzișoară, frunziță, frunzuleană, frunzuliță, frunză;*
 - mămică, mamă, mămune, mămucă;*
 - pahar, păhărel, păhăruț, păhăroi.*
- ✎ 8. Alcătuiți enunțuri potrivite fiecărui sens: *gură – bot, miros – aromă, vină – culpă, a curăța – a purifica*, specificând deosebirile dintre acestea.

9. Selectați din poezie cuvinte potrivite pentru a completa tabelul de mai jos:

Reaprindeți candela-n căscioare	Ninge frigul și pustiul plouă,
Lângă busuiocul cel mereu –	Degerată-ți este inima,
Degerat la mâini și la picioare,	Doamne, bine nu ne-a fost nici nouă
Se întoarce-acasă Dumnezeu.	Fără sfatul și lumina Ta.

Doamne, Cel din slăvile creștine,	Doamne, intră și-n a mea chilie
Ce păcate oare-ai săvârșit,	Și-amândoi, răniți și înghețați,
Că Te-au dus acolo și pe Tine	Să ne încălzim cu bucurie
În Siberii fără de sfârșit?	Unul lângă altul ca doi frați.

Toate le ierți,
Doamne de Sus,
Cu blândețe măreață.
Chiar și pe cei
Care te-au dus
În Siberii de gheață.

(Grigore Vieru, *Reaprindeți candela*)

Frecvență sporită	Frecvență obișnuită	Frecvență redusă

10. Identificați cuvintele ce se pretează motivației:

a) „Lipitorile viclene/ Se grăbesc să mă amuze:/ - Mai așteapt-o clipă, nene!/ N-ai dori niște ventuze?/ Moi de tot... ca sugativa./ - Nu doresc! le strig și tiva!” (Valentin Roșca)

b) „Cioc-boc! Cioc-boc! – muncesc, mă hrănesc, că nici viața nu stă pe loc, și nici dușmanii copacilor nu dorm.

Eu sunt Ciocăneț-Bocăneț din neamul ciocănitoarelor, care se războiesc de când se știu cu tot felul de trântori și dușmani ai naturii.” (Constantin Dragomir)

c) Cântec, soare, lună, ghicitoare, substantiv, frunză, ziar, clopoțel, înghețată, biografie, soră, roșu, a săpa, prieten, bunel, ochelari, aeroplan, scriitor, a scârțâi, urecheat, mărișor, a mieuna, școlar, adverb, lup, mare, a șerpui, abecedar, bot-gros.

✎ 11. Argumentați legătura dintre noțiunile de mai jos, motivând apartenența acestora la același câmp semantic:

diegeză – narațiune, expunere;

vexațiune – vorbă, faptă care supără, jignește, contrariază;

lapalisadă – afirmație naivă care provoacă râsul;

poncif – afirmație, judecată lipsită de originalitate;

butadă – vorbă de spirit; ironie (adesea cu intenție răutăcioasă);

bavardaj – hiperactivitate verbală, lipsită de consistență în idei și informații; flecăreală;

truism – adevăr evident, banal; banalitate;

elucubrație – aberație, divagație; expunere haotică; discurs plin de aberații;

poliloghie – expunere amplă și încărcată cu detalii inutile;

prolixitate – lipsă de concizie și claritate;

verbalism – abuz de cuvinte în exprimarea unor idei;

locvacitate – obișnuința de a vorbi mult; limbuție;

volubilitate – ușurința de a vorbi mult și repede;

eufemism – cuvânt, expresie prin care se înlocuiește ceva jignitor, necuviincios, obscen;

disfemism – cuvânt sau expresie dură, jignitoare, insultătoare;

calofilie – expresie extrem de cizelată;

scatologie – caprolalie; vorbe scârboase; limbaj ordurier;

peltea – expunere scrisă sau orală, lungă și prolixă; poliloghie;

arguție – argumentare bazată pe fapte nesemnificative sau nesigure; subtilitate (exagerată) în argumentare;

postulat – cerere, deziderat; enunț considerat, prin convenție, drept adevărat și fundamental;

verbiaj – abundență de cuvinte inutile; vorbărie, flecăreală;

verbozitate – vorbărie, limbuție, verbalism, pălăvrăgeală.

◆ Propuneți o clasificare a lexemelor de mai sus.

12. Citiți afirmațiile și comentați, pe o pagină, una dintre ele:

a) *Prin cuvânt îmi așez sămânța într-o altă persoană.*

b) *Lumea omului e făcută din cuvinte.*

c) *Noi cunoștem cuvinte, dar ignorăm Cuvântul.*

d) *Cuvintele, separate de lucruri, își pierd sensul; devin cuvinte goale: nonsens.*

e) *Suspinele noastre sunt prea adânci pentru cuvinte.*

f) *Nu trăim doar cu pâine, ci și din cuvintele care conțin amintirea unei fericiri trecute.*

g) *Sunt cuvinte care au funcția magică: de a evoca.*

III. EVOLUȚIA SEMANTICĂ A CUVINTELOR: METASEMIA ȘI POLISEMIA

Termeni-cheie: *denotație, conotație, metasemie, restricție semantică, extensiune semantică, degradarea sensului, înnobilarea sensului, modificare semantică, evoluție semantică.*

- ✎ 1. Se dau noțiunile: *sens principal, sens secundar, sens primar, sens de bază, sens denotativ și sens conotativ, sens concret și sens abstract, sens uzual și sens ocazional, sens general și sens special, sens neutru și sens expresiv.*
- A) Determinați sensurile acestor noțiuni.
 - B) Ilustrați tipologia polisemiei.
 - C) Comparați noțiunile, stabilind deosebiri între ele.
- ✎ 2. Definiți cuvântul *peren* din enunțul „Poezia *Vara* este un imn închinat frumuseților perene ale pământului românesc”, relevând sensul de bază și sensul secundar al acestui adjectiv.
- ✎ 3. Observați specificul șirului de mai jos, continuându-l cu încă zece perechi de îmbinări similare: *litere șterse – bubuituri șterse, băiat înalt – cer înalt, apă limpede – dimineață limpede...*
- ✎ 4. Identificați cuvintele cu nuanță conotativă din textele de mai jos, explicând valoarea sugestivă a acestor cuvinte:
- a) „S-a pregătit pădurea de toamnă. Frunzele s-au aurit pe ramuri. Vântul le clatină ușor și ele cad pe rând într-o ploaie lină. Drumul soarelui este tot mai obosit și mai scurt. Într-un colț de cer mocnește un nor vânat.” (Camil Petrescu)
 - b) „Vesela verde câmpie acu-i tristă, veștezită,/ Lunca bătută de brumă acum pare ruginită;/ Frunzele-i cad, zbor în aer și de crengi

se dezlipesc./ Ca frumoasele iluzii dintr-un suflet omenesc./ Din tuspatru părți a lumii se ridică nalt pe ceruri/ Ca balauri din poveste, nouri negri, plini de geruri...” (Vasile Alecsandri)

c) „Iat-o!... Sus în deal la strungă./ Așternând pământului/ Haina ei cu trenă lungă/ de culoarea vântului./ Lung își scutură spre vale./ Ca-ntr-un nimb de glorie./ Peste șolduri triumfale/ haina iluzorie./ Apoi pleacă mai departe/ pustiind cărările/ Cu alai de frunze moarte să colinde zărilor.” (George Topârceanu)

◆ Comparând modul de a descrie toamna din textele de mai sus, redactați un text propriu (10-15 enunțuri) despre toamnă, utilizând cuvinte cu o pronunțată încărcătură conotativă.

- ✎ 5. Enumerați cele mai frecvente cauze ale metasemiei semantice.
- ✎ 6. Stabiliți corespondentele noțiunilor din prima coloană, unindu-le prin săgeți:
<i>restricție semantică</i>	se trece de la un sens particular la unul generalizat
<i>extensiune semantică</i>	se constată o înnobilare a sensului
<i>degradare semantică</i>	se trece de la un sens general la unul particular
<i>înnobilare semantică</i>	se constată o depreciere a sensului
- ✎ 7. Propuneți câte două exemple pentru fiecare noțiune: *degradare semantică* / *înnobilare semantică*, *extensiune semantică* / *restricție semantică*.
- ✎ 8. Grupați îmbinările propuse în îmbinări cu sens direct / îmbinări cu sens figurat, incluzându-le în câte un enunț: *obiect de fier*, *gura-leului*, *logică de fier*, *câmp verde*, *lună de argint*, *lumina becului*, *porțile orașului*, *cercei de argint*, *sticlă cu apă*, *inimă de piatră*, *probă de evaluare*, *adâncul veacurilor*, *inimă de aur*, *lingură de argint*, *gura beciului*.

9. Diferențiați contextual sensurile proprii și sensurile figurate ale cuvintelor: *lin, somnoros, sclipitor, mlădios, dulce.*

10. Completați tabelul de mai jos, divizând cuvintele conform categoriilor propuse: *solfegiu, doctor, alb, a consola, orz, geam, biologie, bicicletă, școlăriță, liliac, ochelari, ziar, joi, universitate, constituție, stat, lecție, moderat, rector, românesc, a săpa, operație, catren, diez, poet, cafea, șofer, substantiv, a citi, vocală, revistă, birou, faimos, magiun, însămi, literatură.*

Cuvinte monosemantice	Cuvinte polisemantice

11. Argumentați monosemantismul sau polisemantismul cuvintelor evidențiate:

a) S-a desfăcut din *mugur*, într-o dimineață *caldă* a începutului de primăvară. (Emil Gârleanu)

b) *Cioacănitoarea* se cățăără cu *ghearele* de *trunchiul* unui *mesteacăn* și-l *ciocănește* de jos până sus. (Emil Gârleanu)

c) *Plaiul* meu iubindu-l,/ chem alese *ploi*/ Cât ni-i sfânt *pământul*,/ Noi rămânem noi. (Vasile Romanciuc)

d) Când *soarele* e sus, *florile* își răsfrâng *capul*, ca un om care goleşte o sticlă cu apă. (Geo Bogza)

12. Alegeți varianta care cuprinde numai cuvinte monosemantice:

a) *electron, picior, față*;

b) *teoremă, uraniu, calciu*;

c) *atom, masă, cap*.

13. Alegeți șirul care conține numai cuvinte polisemantice:

a) *carte, ușă, atom*;

b) *ier, pânză, gură*;

c) *sodiu, umbră, ochi*.

14. Folosiți cuvintele propuse pentru a releva conceptele de **monosemantism** și **polisemantism**: *igienă, stins, preț, mână, urmă, buchet, a răsări*.

15. Indicați sensul verbului **a fi** (predicativ) în enunțurile de mai jos:

- a) „În lumea asta *sunt* femeii...”
- b) Mașina *este* în garaj.
- c) La intersecție *a fost* un accident grav.
- d) Miercuri *va fi* un an de când ne cunoaștem.
- e) Tu *ești* din Budăi?
- f) Lecția *este* de 45 de minute.
- g) Elena *va fi* la anul la facultate.
- h) Cât *este* un kilogram de rodii?
- i) Pe unde *ați fost* de dimineață până acum?
- j) Ce *e* când te mănâncă palma?
- k) *Era* pe la 1945...
- l) Cât *va fi* soare, voi sta pe plajă.

16. Numiți verbele românești pe care le substituie neologismele: *a debuta, a demara, a obtura, a penetra, a stopa*. Propuneți încă 5 exemple similare.

Notă: *Metasemia* se atestă și în cazul verbelor neologice, utilizate frecvent în limbajul presei periodice. Astfel, apare tendința de a elimina din uz sinonimele din fondul lexical principal. Ex.: *a începe* este aproape înlăturat din limbajul mass-mediei prin utilizarea abuzivă a verbelor *a debuta* și *a demara*.

17. Demonstrați amploarea procesului de modificare semantică, propunând diverse domenii de utilizare pentru următoarele unități lexicale (termeni): *algoritm, asanare, a coabita, a nominaliza, segment, subiect, morfologie, a cultiva, constituție, operație, articol, rădăcină, inel, gen, reacție, consultație, punct, analiză, câmp, notă*.

- ✎ 18. Precizați câmpul semantic din care fac parte cuvintele:
dragoste, fericire, prietenie, veselie, tristețe, ură, satisfacție, simpatie, dispreț, dușmănie, considerație, stimă, respect, admirație.
- ◆ Grupați cuvintele în funcție de ce reprezintă (sentimente, stări, atitudini).
- ✎ 19. Modificările semantice în domeniul termenilor specializați este una dintre cele mai productive modalități de îmbogățire calitativă a lexicului: *autopsia istoriei naționale, magnetul câștigului material, anemia concurenței bancare, un atom străin în circulația limbii, fizionomia câmpului de război, seisme protestatate, alchimia banilor murdari* etc. Selectați din presă enunțuri (15-20) care conțin termeni științifici și tehnici în îmbinări frazeologice (cu valoare metaforică).
- ✎ 20. La ce concluzie ne orientează sensurile derivate ale substantivelor comune *om, galife, huligan, bombastic, amper, volt, farad, mausoleu, magnolia, mauser, narcis, donjuan, donchihote, hercule* în raport cu numele proprii de la care provin?
- ◆ Ce schimbări observăm în structura semantică a celor dintâi?
- ✎ 21. Stabiliți cu ajutorul dicționarului sensul lexemelor – nume ale unor obiecte denumite după orașul, țara de origine: *americă, astrahan, bengal, boston, bristol, cotnar, damasc, havană, niagară, olandă.*
- ✎ 22. Consultați dicționarul și stabiliți care dintre unitățile lexicale propuse pierd anumite sensuri (*restricție semantică*) și care capătă sensuri noi (*extensiune semantică*): *foișor, crainic, tovarăș, târg, comisar, salon, casă, stil, rost, staroste, cumpănă.*

IV. DINAMISMUL SEMANTIC AL LEXICULUI

Termeni-cheie: *dinamism semantic, monosemie, polisemie, metaforă, metonimie, sinecdocă, eufemism, deplasare de sens.*

✎ 1. Includeți cuvintele evidențiate în tabelul de mai jos:

a) „Când *soarele* e sus, *florile* își răsfrâng *capul*, ca un *om* care golește o *sticlă* cu apă.” (Geo Bogza)

b) *Plaiul* meu iubindu-l,/ chem alese *ploi*/ Cât ni-i sfânt *pământul*,/ Noi rămânem noi.” (Vasile Romanciuc)

c) „*Imensitate, veșnicie*,/ Tu, *haos*, care toate-aduni.../ În golul tău e *nebulie*,/ Și tu ne faci pe toți nebuni.” (George Bacovia)

d) „S-a desfăcut din *mugur*, într-o dimineață *caldă* a începutului de *primăvară*.” (Emil Gârleanu)

e) *Termenul „epigrafië”* provine din limba greacă veche.

Cuvinte monosemantice	Cuvinte polisemantice

✎ 2. Includeți în enunțuri lexemele *bun, cald, mare, a intra, limpede*, demonstrând polisemantismul lor.

✎ 3. Alcătuiți câte două enunțuri cu fiecare lexem, astfel încât acestea să desemneze senzații gustative și senzații auditive: *dulce, iute, sărat, amar, piperat*.

✎ 4. Comparând sensul cuvintelor *răcnet, chiot, strigăt, țipăt, urllet*, includeți-le în enunțuri care să releve monosemantismul sau polisemantismul lor.

✎ 5. Explicați, cu ajutorul dicționarului, sensurile cuvintelor *om, col, electron, izvor, corn, aluminiu, ac*, argumentând

apartenența lor la categoria de substantive monosemantice sau polisemantice.

✎ 6. Alcătuiți enunțuri cu verbul **a frământa** din care să reiasă clar sensurile: *a amesteca, a se mișca puternic, a nu avea astâmpăr, a se agita, a se neliniști, a se îngrijora.*

✎ 7. Folosiți în enunțuri sintagmele *om blând, animal blând, anotimp blând, sentimente adânci, senzații adânci, liniște adâncă, tăcere adâncă*, relevând polisemantismul adjectivelor.

◆ Propuneți alte cinci sintagme similare.

✎ 8. Stabiliți corespondente între noțiunile din prima coloană și expresiile din cea de-a doua coloană:

<i>metaforă</i>	<i>masă rotundă</i>
<i>metonimie</i>	<i>buzele tale – petale parfumate</i>
<i>sinecdocă</i>	<i>om nemanierat</i>
<i>eufemism</i>	<i>se vede o pânză albă în zare</i>
<i>deplasare de sens</i>	<i>a băut o sticlă de apă</i>

✎ 9. Se dă citatul: „Dar n-o putem lua [n.n. țara] cu-adevărat, dacă nu vom recupera și cuvintele confiscate cândva: cele ce vorbesc de o dragoste din care se poate muri; cuvintele acelea pe care, cu sensurile lor mutilate și evacuate de Istorie, le plimbăm de ani și ani în discursul public – și prin viețile noastre – ca pe niște păstăi goale. Cu aceste cuvinte – „patrie”, „patriotism”, „popor” –, golite între timp de sens, s-a trezit în față, ca o enormă provocare comunitară, generația născută în anii '90. Va ști ea oare să mai facă ceva cu aceste vocabule vide? Să le umple cu un rost și să le ancoreze de o țară din dragoste de care se poate muri?”

(Gabriel Liiceanu, *România, mon amour*)

A) Enumerați tipurile de cuvinte enunțate în citatul de mai sus.

B) Propuneți câte trei exemple de cuvinte pentru fiecare tip.

10. Consultați dicționarul pentru a interpreta adecvat sensul cuvintelor evidențiate, determinând diferențele și tangențele ce se stabilesc între aceste lexeme:

a) „Eugen Jebeleanu este un poet al *amplitudinii*.” (Eugen Simion)

b) „A milita împotriva morții, cum o face exemplar Eugen Jebeleanu, iată un mod al *angajării*.” (Constantin Ciopraga)

11. Identificați metonimia în enunțurile de mai jos, stabilind raporturile dintre noțiunile-perechi:

a) „Mâna care-a dorit sceptrul universului și gânduri/ Ce-au cuprins tot universul, încap bine-n patru scânduri.” (Mihai Eminescu)

b) „Dar prin alte case, iată,/ Eu lumina o presor,/ Alte case mă ascultă,/ Când vorbesc la difuzor.” (Grigore Vieru)

c) „Astăzi/ Tipografiile/ Mai culeg la rubrica/ „Informații”/ Orele/ Când monologul lui Hamlet/ Îl vor asculta duși pe gânduri/ Soldații.” (Emil Loteanu)

12. Extrageți sinecdoca din enunțurile de mai jos:

a) „Zeci de cioculețe fragede și moi, zeci de ochișori proaspeți și naivi, apoi toate ghemușoarele acestea vii vuiiau, băteau mătânii și încercau să zboare – aveau aripi.” (Ion Druță)

b) „Stau cât stau cizmele așa, apoi deodată se smulg de parchet și o pornesc în întâmpinarea unui halat albastru de atlaz, de sub poalele căruia se ivesc două picioare mici.” (Andrei Strâmbeanu)

c) „Auzii din urmă niște pași grăbiți, care încetinesc în dreptul meu.” (Aureliu Busuioc)

d) „Cele vremi de vitejie, scrise de Ureche vornicul, când cu spada lui Ștefan ai știut să-ți aperi pragul, și leagănul, și brazda, și cântecul, acele vremi au trecut...” (Vladimir Beșleaga)

e) „Pe lumea asta este ce este cușma.” (Vasile Vasilache)

13. Selectați elemente de metasemie din secvența propusă:

„M-am certat groaznic cu unul dintre prietenii mei. După care ne-am împăcat. Am apucat însă să ne spunem lucruri teribile, scuipându-le ca pe o otravă unul asupra celuilalt, încrâncenate, devastatoare, prinși amândoi într-un furor subit al anihilării. Intraserăm în partea de umbră a fiecăruia dintre noi (cine, dacă nu un prieten, îți cunoaște mai bine turpitudinile?), ne păruiserăm și acum ieșeam la mal gâfâind, transpirați și plini de noroi. Ne-am acuzat frenetic: de intoleranță sau, dimpotrivă, de laxitate morală, de cochetarea zglobie și iresponsabilă cu tot felul de lepre, de vanități nerușinate, de obsesia staturii proprii, de neclarități morale de care, luați din scurt, nu știam să dăm seamă” (Gabriel Liiceanu, *Impudoare. Despre „eu” va fi vorba*).

V. RAPORTURILE SEMANTICE ÎNTRE CUVINTE

Termeni-cheie: sinonimie, antonimie, omonimie, paronimie, pereche sinonimică, șir sinonimic, sinonime terminologice, dominantă semantică, serie antonimică, pereche omonimică, omofon, omograf, omoform, pereche paronimică.

A. Sinonimia. Antonimia

- ☒ 1. Indicați câte un sinonim neologic pentru următoarele cuvinte din fondul vechi al limbii (toate neologismele să înceapă cu litera *a*):

<i>asemănare</i> _____	<i>a zădărnici</i> _____
<i>scrobeală</i> _____	<i>ajutor</i> _____
<i>meșteșugar</i> _____	<i>atrăgător</i> _____
<i>pustnic</i> _____	<i>a însufleți</i> _____
<i>înflăcărare</i> _____	<i>a înainta</i> _____
<i>înălțare</i> _____	<i>însușire</i> _____
<i>strămoșesc</i> _____	<i>a prețui</i> _____
<i>disprețuitor</i> _____	<i>folos</i> _____
<i>stăruitor</i> _____	<i>a mări</i> _____
<i>îngrijorare</i> _____	<i>a adânci</i> _____
<i>prefăcut</i> _____	<i>adevărat</i> _____
<i>înfățișare</i> _____	<i>băștinaș</i> _____

- ☒ 2. Propuneți câte un sinonim lexical pentru fiecare dintre aceste sintagme:

<i>de neprețuit</i> _____	<i>fără culoare</i> _____
<i>fără cusur</i> _____	<i>tabără militară</i> _____
<i>foarte mic</i> _____	<i>a-și lua zborul</i> _____
<i>vrednic de plâns</i> _____	<i>înalt funcționar</i> _____
<i>agent secret</i> _____	<i>a sări de pe sine</i> _____

luaie în râs _____ a da de urmă _____
a-și pierde speranța _____ masă de seară _____

3. Consultând dicționarul de sinonime, alegeți cuvintele care sunt cel mai apropiate semantic de cele care urmează:

nou-născut _____ primul _____
german _____ a omorî _____
nicicând _____ agramat _____
un sfert _____ debutant _____
impecabil _____ nume predicativ _____
nume mic _____ cale ferată _____

4. Subliniați perechile de cuvinte care sunt în relație de sinonimie:

pueril – infantil indigen – civilizat
deponent – depoziție a abolî – a suprima
indispus – indecis pronume – prenume
competent – capabil emoționant – abominabil
a dinamiza – a dinamita stârpire – eradicare

5. Înlocuiți lexemele subliniate prin sinonimele lor:

Plantele medicinale au jucat *totdeauna* un rol *important* în terapeutică de odinioară și, în ciuda descoperirii produselor de sinteză, extrasele lor își păstrează încă și *astăzi* o valoare terapeutică *importantă* pentru tratamentul anumitor *maladii*. Cunoscută încă din antichitate, mult *apreciată* de către Hipocrate, varza a început să fie *utilizată* apoi ca *remediu* aproape general în patologia umană. Se cunoaște *eficacitatea cataplasmelor* de morcov răzuit aplicate peste *răni* sau arsuri. Clorofila legumelor și a fructelor, a plantelor, în genere, capătă o *enormă* importanță în menținerea echilibrului *lăuntric* al organismelor animale. Cireașa, depurativ puternic, este *indicată* celor *supraponderali* și reumaticilor. Cel mai bine ar fi să *administrăm* sucul de pădărie de *îndată* ce l-am stors. Egiptenii care

au clădit piramidele primeau zilnic un cățel de usturoi pentru *proprietățile* lui *tonifiante și antiseptice*. Ciupercile comestibile sunt foarte *utile* în tratamentul anemiilor. Infuzia de flori de măr (30 gr. la litrul de apă) este un *calmant* al tusei. Puțin *nutritivă*, zmeura este recomandată diabeticilor și reumaticilor (ca cireașa, coacăza). Plantele medicinale pot *înlocui* cu succes *cele mai multe dintre* medicamentele aflate în comerț. Specialiștii *arată* că această acțiune poate fi cu succes *extinsă*.

✎ 6. Propuneți câte un sinonim pentru lexemele: *diegeză, locvacitate, elucubrație, truism, bavardaj*.

◆ Alcătuiți un text care să conțină aceste cuvinte.

◆ Formulați 2-3 concluzii la care ajungeți, înlocuind cuvintele evidențiate cu sinonimele lor.

✎ 7. Înlocuiți propozițiile atributive date printr-un cuvânt echivalent ca sens, adăugând la fiecare cuvânt sinonimele cele mai expresive: *care vorbește mult, care nu se teme, care nu este corect, care oferă confort, care cunoaște multe, care muncește cu sârguință, care iubește cu patimă, care pierde timpul*.

✎ 8. Uniți prin săgeți cuvintele din prima coloană cu sinonimele lor din a doua coloană:

<i>adânc</i>	<i>ridicol</i>
<i>bețiv</i>	<i>malițios</i>
<i>caraghios</i>	<i>inteligent</i>
<i>cinstit</i>	<i>contagios</i>
<i>ciudat</i>	<i>insolent</i>
<i>obraznic</i>	<i>melancolic</i>
<i>răutăcios</i>	<i>onest</i>
<i>trist</i>	<i>infatuat</i>
<i>veșnic</i>	<i>inutil</i>

<i>deștept</i>	<i>avid</i>
<i>fățarnic</i>	<i>etern</i>
<i>îngâmfat</i>	<i>profund</i>
<i>lacom</i>	<i>culpabil</i>
<i>molipsitor</i>	<i>ipocrit</i>
<i>vinovat</i>	<i>alcoolic</i>
<i>zadarnic</i>	<i>bizar</i>

9. Formați perechi sinonimice posibile cu unitățile lexicale evidențiate:

„*Zi cu soare*, ger cu stele!... Hai, iubită, la plimbare.

Caii mușc-a lor zăbale, *surugiul* e călare;

Săniuța, cuib de iarnă, e cam *strâmtă* pentru doi...

Tu zâmbești?... Zâmbirea-ți zice că e bună pentru noi.

Caii scutură prin *aer* sunătoarele lor salbe,

Răpind sania ușoară care lasă urme albe.

Surugiul chiuiește; caii *zboară* ca doi zmei

Prin o *pulbere* de raze, prin un nour de scânteii.

Pe câmpia *înălbită*, netedă, strălucitoare,

Se văd *insule* de codri, s-aud câini la vânătoare,

Iar în lunca *pudruită* cu mărunt mărgăritar

Saltă-o veveriță mică pe o creangă de stejar.

Acum trecem prin poiene, acum trecem prin *zăvoaie*:

Crengile-aninate-n cale *ning* steluțe și se-ndoaie.

Iat-o *gingașă* mlădiță cu șirag de mărtișori...

Tu o rupi?... Ea te *strobește* cu fulgi albi răcoritori.”

(Vasile Alecsandri, *Sania*)

10. Numiți sinonimele terminologice ale următoarelor cuvinte din lexicul uzual: *cap*, *guturai*, *inimă*, *rană*, *scrântitură*, *burță*, *piept*, *plămân*, *gras*, *oblojeală*, *temperatură*, *zgomot* (în plămâni), *șira spinării*, *sterilizat*, *boală*.

11. Înlocuiți cuvintele evidențiate cu sinonimele lor:
- a) Există o serie de *reguli* pe care orice femeie trebuie să le știe.
 - b) Siluetele *suple* li se potrivește *foarte bine* pantalonul și o bluză *lejeră*.
 - c) *Îmbrăcămintea* trebuie să corespundă *imperativelor* siluetei.
 - d) O femeie *adevărată* nu se poate lipsi *nicăieri* de *preocuparea* de a plăcea.
 - e) Vârsta este un criteriu *esențial* în interpretarea modei; în *a alege* ceea ce trebuie să *adopti* și ceea ce trebuie să *refuzi*.
 - f) Moda atât de *schimbătoare*, deseori de nerecunoscut de la un sezon la altul, rămâne oarecum tradițională în cazul *vestimentației* de nuntă: mireasa în alb, mai rar în culori *pastelate*, mirele în culori *închise*, negru, *de obicei*, iar tineretul în culori *vesele*, deschise.
12. Stabiliți diferențe de sens dintre sinonimele din seriile:
- a) *iluzie, închipuire, nălucire, impresie*;
 - b) *sentiment, senzație, impresie*;
 - c) *apreciere, aviz, opinie, verdict*;
 - d) *gând, judecată, opinie, idee, principiu, vedere, viziune, convicțiune*;
 - e) *considerație, considerent, idee, remarcă*;
 - f) *opinie, judecată, poziție, credință, punct de vedere*.
13. Formați serii de cuvinte apropiate semantic: *cusur, laș, principal, a proslăvi, înflăcărare, spațios, a preamări, defect, fricos, superior, a glorifica, mișel, deficiență, voluminos, autentic, imperfecțiune, ticălos, insuficiență, puternic, elan, numeros, a povesti, uriaș, lacună, a lăuda, întins, important*,

lipsă, infam, a descrie, meteahnă, lung, mârșav, neajuns, vestit, mare, pasiune, nevrednic, păcat, violent, gigantic, sărman, însuflețire, slăbiciune, original, a cânta, colosal, renumit, josnic, viciu, zel, carență, grandios, ardoare, adevărat, ilustru, năprasnic, entuziasm, veritabil, real, indiscutabil, însemnat, vast, efectiv, înalt, încăpător, lat, adânc, avânt.

✎ 14. Determinați dominantele semantice ale următoarelor serii sinonimice:

- a) *a presupune – a bănuși – a crede – a ghici – a gândi – a-și imagina – a-și închipui – a întrezări – a prevedea – a socoti – a crede;*
- b) *consecvent – neschimbător – constant – statornic – stabil;*
- c) *albastru – clar – curat – limpede – senin – străveziu;*
- d) *pretext – motiv – ocazie – pricină – prilej;*
- e) *superb – grandios – impozant – impunător – măiestos – măreț – monumental – splendid – minunat – divin;*
- f) *ambianță – anturaj – cadru – cerc – mediu – sferă – societate;*
- g) *uluitor – colosal – enorm – excepțional – extraordinar – fabulos – fantastic – fenomenal – formidabil – gigantic – grozav – imens – infinit – neuzit – nebun – neînchipuit – nemaiauzit – nemaîntâlnit – nemaivăzut – teribil – uimitor – unic – uriaș.*

✎ 15. Propuneți câte un sinonim și câte un antonim pentru cuvintele:

	Sinonim	Antonim
<i>occidental</i>		
<i>sincer</i>		
<i>iubire</i>		
<i>compasiune</i>		
<i>a pleca</i>		

✎ 16. Corelați expresiile din stânga cu sinonimele din dreapta:

<i>a lua peste picior</i>	<i>a-și găsi beleaua</i>
<i>a-și aprinde paie-n cap</i>	<i>a-și bate joc</i>
<i>a nu face doi bani</i>	<i>a lua la refec</i>
<i>a intra la apă</i>	<i>a ajunge la mal</i>
<i>a prinde cu minciuna</i>	<i>a nu fi cu picioarele pe pământ</i>
<i>a da de fundul sacului</i>	<i>a nu face nici cât o ceapă degerată</i>
<i>a lăsa în apele lui</i>	<i>a ajunge la sapă de lemn</i>
<i>a ajunge la liman</i>	<i>a o băga pe mânecă</i>
<i>a trage un perdaf</i>	<i>a lăsa în plata domnului</i>
<i>a fi cu capul în nori</i>	<i>a prinde cu ocaua mică</i>

✎ 17. Propuneți antonime (fiecare antonim să înceapă cu litera *m*)

pentru lexemele: *adevăr, arid, bine-crescut, crud, curat, imens, îngâmfat, a trăi, mic, a micșora, puțin, repaus, a sta, tare, viață.*

✎ 18. Puneți în locul punctelor antonimele contextuale:

a) Jocul luminilor și umbrelor televizorului din casa noastră ne convinge o dată în plus că distanța dintre alb și ..., întuneric și ..., candoare și ..., sublim și ..., decentă și ..., onestitate și ..., delicatețe și ..., cumițenie și ..., cumpătare și ..., inteligență și ..., frumos și ..., stimă și ..., nebunie și ..., simpatie și ..., fidelitate și ..., sinceritate și ..., moral și ..., lăcomie și ..., lene și ..., meschinărie și ..., cuviință și ..., toleranță și ..., repulsie și ..., suspiciune și ..., înstrăinare și ..., îndurare și ..., prietenie și ..., firesc și ..., confuz și ..., civilizație și ..., bine și ..., perfecțiune și ..., dreptate și ..., adevăr și ..., posibil și ..., folositor și ..., responsabilitate și ..., mizerie și ..., certitudine și ..., concordanță și ..., iluzie și ..., tragic și ..., iad și ..., negare și ..., zbuțum și ..., adormire și ..., somn și ..., încordare și ..., curaj și ..., război și ..., dărâmare și ..., egalitate

și ..., dependență și ..., sclavie și ..., înfrângere și ..., etern și ..., moarte și nemurire nu e decât de un pas de om.

b) Oricât ne-am feri de filozofie și de filozofări, trebuie să recunoaștem că aparenta unitate a lumii înconjurătoare sau a celei imaginare e construită numai din contrarii. Binele e secundat de rău, frumosul – de urât, adevărul – de ..., știința – de ..., cultura – de ..., bucuria – de ..., tinerețea – de ..., dragostea – de ..., cinstea – de ..., înălțarea – de ..., creșterea – de ..., curajul – de ..., satisfacția – de ..., continuitatea – de ..., echilibrul – de ..., altruismul – de ..., fericirea – de ..., decența – de ..., paradisul – de..., sacrul – de ..., progresul – de ..., realul – de ..., talentul – de ..., virtutea – de ..., lumina – de ... etc.

219 19. Formați antonime pentru cuvintele de mai jos, atașând diferite prefixe:

<i>firesc</i> _____	<i>normal</i> _____
<i>corect</i> _____	<i>atac</i> _____
<i>logic</i> _____	<i>animat</i> _____
<i>a face</i> _____	<i>flexibil</i> _____
<i>a orienta</i> _____	<i>suficient</i> _____
<i>ordinar</i> _____	<i>lingvistic</i> _____
<i>școlar</i> _____	<i>sanitar</i> _____
<i>a crește</i> _____	<i>religios</i> _____
<i>estetic</i> _____	<i>atent</i> _____
<i>uman</i> _____	<i>a aproba</i> _____
<i>antebelic</i> _____	<i>prefață</i> _____
<i>echilibru</i> _____	<i>fertil</i> _____

220 20. Determinați părțile de vorbire cărora le aparțin antonimele propuse: *eufonie* – *cacofonie*, *efemer* – *peren*, *intermitent* – *continuu*, *contra* – *pro*, *afirmație* – *negație*, *așa* – *altminteri*, *nord* – *sud*, *grație* – *dizgrație*, *alfa* – *omega*, *plus* – *minus*, *antum* – *postum*, *da* – *nu*, *din* – *în*, *primul* – *ultimul*, *doct* – *ignorant*,

enorm – înfîm, a epura – a polua, către – dinspre, majusculă – minusculă, maxim – minim, mult – puțin, net – brut, nimic – tot, pianissimo – fortissimo, hai – stop, înăuntru – în afară.

◆ Propuneți alte exemple de antonime (câte două) pentru fiecare parte de vorbire (substantiv, adjectiv, verb, adverb, prepoziție).

✎ 21. Alcătuiți serii antonimice pentru cuvintele:

înțelept _____

a lăuda _____

statornic _____

a tăcea _____

tare _____

cuminte _____

căpos _____

modest _____

clar _____

slab _____

calm _____

viguros _____

permanent _____

viu _____

bucurie _____

a elibera _____

✎ 22. Se dau următoarele serii de sinonime, antonime între ele:

a) *antic, arhaic, desuet, depășit, folosit, imemorial, tradițional, vechi, vetust;*

b) *actual, netradițional, contemporan, inedit, modern, nou, nefolosit, proaspăt, recent.*

A. Găsiți cuvântul de bază care exprimă sensul general al seriei respective.

B. Precizați nuanțele de sens care deosebesc sinonimele în cadrul aceluiași șir.

C. Menționați pentru fiecare cuvânt din primul șir antonimul corespunzător din cel de-al doilea șir.

23. Împerecheați cuvintele astfel, încât să obțineți antonime, alcătuind îmbinări de cuvinte cu trei dintre perechile formate: *viguros, inițial, veșted, final, verso, firesc, perimat, a denigra, artificial, obscur, a elogia, actual, notoriu, a evidenția, maleabil, a interzice, rigid, calmant, a eșua, erudiție, a camufla, iritant, echitate, a admite, altruist, nedreptate, ignoranță, a izbuti, egoist.*

B. Omonimia. Paronimia

24. Extrageți din exemplele de mai jos cuvintele ce pot forma perechi omonimice, determinând tipul lor (*omoforme, omografe, omofone*):

a) „De câte ori trecea prin pădure, își schimba potecile.” (Ion C. Ciobanu)

b) „Între noi și fluturi, între talagii mării și noi parcă nu mai există nici o deosebire: sub bolțile uriașe ale unui cer senin, pe neașteptate, ne degajăm de importanța sâcâitoare a propriei noastre persoane, ca să ne contopim cu miracolele naturii, cu plenitudinea ei...” (George Meniuc)

c) „– M-ai găsit într-un chef bun; hai noroc să ne dea Dumnezeu, să aibi parte de car și eu de boi!” (Ion Creangă)

d) „Era lună, era floare!/ Părul mamei cădea lung,/ Parcă tot ploua cu soare/ Peste trup golaș de prung./ Nu era pământul, luna,/ Părul mamei răzvrătit/ Bătea negru ca furtuna/ Peste golul scrumuit./ Era mai și sărbătoare,/ Era globul, era stea!/ Printre ierburi și prin soare/ Părul mamei viscoalea.” (Grigore Vieru)

e) „Mă doare tot ce-a fost/ Și tot ce știu/ Că va rămâne veșnic după mine./ Mă dor mult-așteptatele-agonii,/ privighetorile închise-n colivii...” (Ion Minulescu)

- ✎ 25. Alcătuiți enunțuri în care să scoateți în evidență relația de omonimie a cuvintelor: *toc, ceară, lună, cer, gol, mei, mai, război, păr, car.*
- ✎ 26. Puneți accentele posibile, indicând ce părți de vorbire constituie omografele obținute: *axa, lături, limita, umbrele, adresa, sălcii, viza, cinstea, acele, modul, albi, câmpii, mijloc, analiză, opus, agenții, presa, roșii, primii, secundă, aiurea, torturi, zării, tinerei, ticăloșii, data, dura, greblă, amendă, opta, alunele, fotografii.*
- ✎ 27. Schimbând accentul sau structura ortogramelor, alcătuiți enunțuri care să scoată în evidență relația de omonimie: *ardei, neam, odă, dumă, august, sar, numai, însăși, deochi, unde, demoda, cununa, des, alene, scoateți, nuntași, statui, încheia, navă, înciuda, formai, înnegura, laș, cei, strigăte.*
- ✎ 28. Propuneți omonime, omofone și omografe pentru cuvintele: *navă, cauză, deal, adus, cină, elan, tipic, însămi, torturi, aprinde, intră, apărând, ții, bal, umbrele, mii, unde.*
- ✎ 29. Formați pluralul omonimelor propuse, clasificându-le în trei categorii, conform tabelului de mai jos: *ban, lună, păr, mac, vapor, vară, tip, timp, galon, plan, mușchi, liliac, casă, lac, cot, patron, palat, liră, somn, milă, ocol, lat, grație.*

Omonime cu aceeași formă de plural	Omonime cu forme diferite de plural	Unul dintre omonime este la singularia tantum

◆ Includeți în enunțuri câte un exemplu de omonime din fiecare categorie.

✎ 30. Folosind omonime, alcătuiți cinci jocuri de cuvinte (calambururi), cu efecte stilistice și umoristice, ca în frământările de limbă:

a) Cucu „cu-cu” cântă-n crâng.

b) Răsărit-a-n răsărit / Răsărita-n răsărit...

c) Un căscat cu cască cască lângă cascadă.

d) Un răs / S-a luat la întrecere / La răs / Cu alt răs. (Arcadie

Suceveanu)

e) Găina nouă ouă nouă ouă.

✎ 31. Precizați raportul dintre următoarele cuvinte, alcătuiind enunțuri din care să fie dedus sensul acestora: *adagio, adagiu, a enerva, a inerva, etnologie, etologie, conjunctură, conjectură, flagrant, fragrant, colabura, corobora, a investi, a investii, a releva, a revela, a proscie, a prescrie, coregență, corigență, fortuit, forțat, caritate, calitate, pasabil, pasibil, cuvetă, chiuvetă.*

✎ 32. Alegeți paronimul potrivit:

bazin *carbonier* / *carbonifer* calotă *glacială* / *glaciară*

greutăți *familiale* / *familiale* notație *literară* / *literală*

păcat *original* / *originar* tribunal *arbitral* / *arbitrar*

privire *glaciară* / *glacială* industrie *mineră* / *minieră*

a rămâne pe *jantă* / *geantă* a-și pierde *conștiința* / *cunoștința*

✎ 33. Formați perechi paronimice de la următoarele rădăcini ale cuvintelor: *domin...* / *domin...*, *a activ...* / *a activ...*, *arbitr...* / *arbitr...*, *arm...* / *...arm...*, *bisulf...* / *bisulf...*, *brum...* / *brum...*, *progres...* / *progres...*, *dent...ă* / *dent...ă*, *a ...trage* / *a ...trage*.

✎ 34. Arătați elementul diferențial al paronimelor de mai jos, specificând partea de vorbire a acestora: *amoralism* / *amoralitate*, *a prescrie* / *a proscie*, *înaintat* / *înaintaș*, *a cufunda* / *a confunda*, *fumar* / *fumuar*, *aranjare* /

aranjament, a afunda / a înfunda, fracție / fracțiune, grafică / grafie, a duce / a induce, planetar / planetariu, reacție / reacțiune, a lumina / a ilumina, a erupe / a irupe, inducție / deducție, ornat / ornant, a număra / a enumera, executor / executoriu, a numi / a denumi.

35. Alcătuiți propoziții pentru a deosebi paronimele:

- a) *advers – avers – aversă;*
- b) *bastion – baston – baton;*
- c) *carolă – cariolă – corolă;*
- d) *iminent – emanent – eminent;*
- e) *a eluda – a elida – a elucida.*

36. Alegeți din paranteze cuvântul potrivit ca sens și puneți-l la forma cerută de context:

a) Caria (*dental, dentar*) este cunoscută în prezent ca cea mai frecventă boală care afectează atât copiii, cât și adulții.

b) Eutanasia, ceea ce înseamnă moarte ușoară, prin scurtarea suferințelor sau a agoniei, la bolnavii incurabili, este practic inadmisibilă din punctul de vedere al eticii (*medical, medicinal*).

c) Medicul i-a (*a scrie, a prescrie*) un tratament complex.

d) O (*eroare, oroare*) a medicului poate fi fatală pentru pacient.

e) Această alifie se aplică cu atenție pe (*rid, rit*) de sub ochi.

f) Pentru a-și menține echilibrul sufletesc, omul sub nicio formă nu trebuie să se (*a enerva, a inerva*).

g) Medicul internist mi-a (*a asculta, a ausculta*) plămâinii pentru a exclude o pneumonie.

h) Mihai Eminescu s-a manifestat ca un adevărat „copil al veacului” și ... (*a scurta, a scruta*) viitorul.

i) În blocurile cu multe etaje trăiesc mii de ... (*locuitor, locatar*).

j) Oaspeții de peste hotare ... (*a vizita, a viziona*) secțiile fabricii „Bucuria”.

k) ... (*călcare, încălcare*) regulilor de circulație duce la grave ... (*incidente, accidente*) rutiere.

l) Doinele sunt cântece de iubire, de jale și de dor, plângeri duioase ale inimii poporului în toate (*împrejurime, împrejurări*) vieții sale.

m) La întrebări trebuie să răspundă ... (*examinatorul, examinatul*), iar notele sunt puse de ... (*examinat, examinator*).

n) Chipul omului de la țară este redat în imagini ... (*emoționate, emoționante*).

37. Alegeți explicația potrivită pentru paronimele din stânga:

<i>adagiu</i>	varietate de ghips
<i>adagio</i>	făcut la întâmplare
<i>albastru</i>	îndreptare
<i>alabastru</i>	a se dezvolta
<i>anual</i>	a se lăsa seara
<i>anuar</i>	aforism
<i>apropia</i>	publicație anuală (subst.)
<i>apropria</i>	privitor la cauză
<i>arbitral</i>	cuvânt de laudă
<i>arbitrar</i>	a include un adaos într-un text
<i>cauzal</i>	hotărât de arbitru
<i>cazual</i>	într-un tempo lent
<i>colectare</i>	acțiune de a strânge lucruri
<i>corectare</i>	a stabili prețul
<i>complement</i>	numele unei culori
<i>compliment</i>	cu privire la cazurile gramaticale
<i>evolua</i>	parte de propoziție
<i>evalua</i>	care are loc o dată pe an
<i>însera</i>	a-și însuși un lucru străin
<i>insera</i>	a se deplasa mai aproape

38. Rescrieți enunțurile alegând paronimul potrivit contextului:
- Noi am ascultat cu atenție *expozeul* / *expoziția* vorbitorului.
 - Pentru revendicările lor, oamenii *manifestă* / *manifestează* pe străzi.
 - Ieri a studiat complementul *cazual* / *cauzal*.
 - Propunerea făcută l-a *simulat* / *stimulat* să studieze mai mult.
 - Toată viața am fost *solidari* / *solitari*.
 - Neclaritățile au fost *elucidate* / *eludate*.
 - Cercetează un *atlas* / *atlas* geografic.
 - Ea nu se va angaja *temporar* / *temporal*.
 - În stradă pericolul este *eminent* / *iminent*.
 - Oamenii care economisesc au un *livret* / *libret* de economii.
 - Prietenul meu a depășit greutățile *familiale* / *familiare*.
 - Domnul profesor a avut parte de o primire *glacială* / *glaciară*.
39. Propuneți cuvinte-rădăcini apte să formeze paronime cu ajutorul sufixelor: *-ant* / *-at*, *-al* / *-ar*, *-or* / *-tor*, *-ie* / *-iune*, *-iv* / *-ist*, *-at* / *-aș*, *-iv* / *-or*.
40. Introduceți în contexte potrivite perechile paronimice:
a prezenta – *a reprezenta*, *anuar* – *anual*, *program* – *programă*,
a releva – *a revela*, *campanie* – *companie*, *arbitrar* – *arbitral*,
emisie – *emisiune*, *conjunctură* – *conjectură*, *a deconcerta* –
a deconcentra, *diferit* – *deferit*, *a infera* – *a înfieră*, *renitent* –
remitent, *standard* – *standart*, *tramă* – *dramă*, *cezură* –
cenzură, *dihonie* – *dihanie*, *a infecta* – *a infesta*, *antologie* –
ontologie, *solitudine* – *solicitudine*, *flagrant* – *fragrant*, *infam* –
infim, *inerență* – *ineranță*.
41. Formați cuvinte noi de la rădăcinile propuse, adăugând elementul **ante-** sau **anti-**: *braț*, *fascist*, *belic*, *sanitar*, *pus*, *gaz*,

meridian, tanc, ciclon, comunist, titlu, biotic, cameră, tren, vorbitor, aerian.

✎ 42. Corecrați greșelile din enunțurile propuse:

- a) Odată cu apariția cardurilor, se reduc plățile în numeral.
- b) Parlamentul a adaptat pachetul legislativ privind reforma fiscală.
- c) Dezastrele naturale sunt eminente.
- d) Comisia a evoluat ofertele.
- e) Am înserat anunțul pe site.
- f) Studenții s-au alineat în tăcere.
- g) Mașina a demarat în trompă.
- h) Tatăl lui era minier.
- i) Politicienii puterii îi urăsc pe protestanții din Piața Marii Adunări Naționale.
- j) La Chișinău a început o nouă stagiere teatrală.
- k) În seara zilei de ieri, un jurnalist a fost ucis cu barbarism.

✎ 43. Includeți 10 perechi de paronime în contexte similare celor de mai jos:

- a) Care *joc* e fără *joacă*?
- b) Ce poți *încălca* fără a *călca*?
- c) Un fotbalist *înaintat* poate fi *înaintaș*?
- d) Ce funcție are *prepoziția* în *propoziție*?
- e) *Orarul* poate fi *oral*?
- f) Fuga-fuga, băieței, / Fuga-fuga la buneii, / Că buneii au de toate: / *Miere dulce, mere coapte.*

VI. LEXICUL LIMBII ROMÂNE CONTEMPORANE

Termeni-cheie: *lexic activ, lexic pasiv, masa vocabularului, ocazionalism, neologism, vocabular fundamental, regionalism, echivalent literar.*

- ✎ 1. Plasați cuvintele *masă, soare, pământ, incomensurabil, lăsan, a lucra, voroavă, doleanță, flagrant, zi, a citi, neformal, faimos, a colectiviza, lecție, ciubăr, floare, soră, prispă, jandarm, seceriș* în tabelul de mai jos:

Lexic activ	Lexic pasiv

- ✎ 2. Subliniați cuvintele care fac parte din vocabularul fundamental:

a) Schimbările care au loc în societate se reflectă, direct sau indirect, mai ales în vocabular, compartimentul cel mai labil și cel mai supus influențelor din afară.

b) Elemente și urme ale arhitecturii romane regăsim și azi în toată Europa și în toată lumea, continuând să înfrumusețeze orașele și să bucure ochiul omului modern.

c) Romanii considerau că fericirea este accesibilă oricui și nu doar celor aleși, adică nu este rezervată numai înțeleptului, după cum pretindeau unele școli filosofice grecești.

d) În ceea ce privește antichitatea elenă, s-a constatat că la greci nu au existat dicționare, ci culegeri de glose ce explicau fie cuvintele rare sau învechite aparținând unui scriitor, fie termeni tehnici, dialectali etc.

- ✎ 3. Divizați cuvintele propuse în cele două categorii din tabel:
încet, confrate, a rectifica, lună, hiat, pârcălab, dulce, a merge, a implementa, ienicer, nepot, rival, târziu, cneaz, desinență, zi, dugliș, a râde, dușman, a repeta, a întreba, mamă, doctor, bisturiu, letopiseț, ochelari, oraș, dascăl.

Cuvinte care fac parte din masa vocabularului	Cuvinte care aparțin vocabularului fundamental al limbii române

- ✎ 4. Indicați cărei categorii de cuvinte din masa vocabularului îi aparțin termenii ce urmează: *agă, analist, analog, apeduct, abolire, accelerat, a amortiza, agie, alezare, animă, aprod, armaș, arnăut, asalt, autohton, barabulă, beilerbei, bojdeucă, cațaveică, cauc, ceauș, chel, ceapraz, cilindru, ciubotă, cneaz, columbelă, coșarcă, cucuruz, curechi, curent, cușmă, dajdie, demoazelă, dictafon, distinct, fast, dregător, fotosensibil, harbuz, ienicer, imens, a (se) iți, lexic, logofăt, a murui, megieș, metafizică.*
- ✎ 5. Grupați cuvintele propuse în regionalisme și elemente populare, propunând echivalentele literare: *a aburca, feșteală, curechi, bostan, cucuruz, adăstare, bâhilit, barabulă, sămădău, birșag, popușoi, bulgur, bulhac, zemos, oghial, harbuz.*
- ✎ 6. Consultând dicționarul explicativ, repartizați pe domenii termenii: *anteluvian, acantă, abație, abietacee, absorbtiv, dividende, acatalepsie, acciză, acefal, acadian, ablativ, acantopterigian, a accesa, abjudecare, abrogație, accentual, silogism, abordaj, abulie, accelerando, acarinată, absolutism, a abraza, accelerometru, cezură, covertă, diastolă, etilenă, lectină, ogivă, planton, clasare, șalanger, tautologie, tranzacție.*

7. Explicați, cu ajutorul DOOM 3, ce semnificații comportă astăzi cuvintele: *crainic, rost, dascăl, slugă, boier, rob, cucon, haiduc, moșie, foișor, a descăleca.*
8. Separați ocazionalismele de neologisme: *antibârfin, lucrativ, superîndrăzneală, taximetru, neminciună, nepotism, savantlâcos, microcalendar, antiparodie, minifotbal, telerevelion, teimprimare, programator, sociolingvistică, infailibilitate, pionierat, antimonolog, tevecist, ironișfichiuri, microcompunere.*

Ocazionalisme	Neologisme

9. Explicați rolul ocazionalismului „neîmpreună” din secvența:
Încă o lună./ Neîmpreună./ Zeci de nopți, irosite./ Gânduri moi, neșoptite./ Cuvinte rămase./ Orfane de case./ Niciunul nu sună./ Nopți și zile se-adună./ Să mai facă o lună./ De neîmpreună.

◆ Propuneți alte 3 ocazionalisme, incluzându-le în contexte adecvate.

10. Stabiliți modalitatea de formare a ocazionalismelor evidențiate, explicând rolul acestora:

a) „Nimeni n-are grijă de nivelul meu./ Pun neologisme./ Fac morfologisme/ Ori scot arhaisme/ De prin *orheisme*./ Fac cum e mai rău.” (Andrei Lupan)

b) „O logică inuman de alogică. În așa fel, majoritatea acestor copii nu sunt nici bilingvi, nici polilingvi, ci, din punctul de vedere al limbii materne, *fărălingvi, alingvi.*” (Literatura și Arta)

c) „Ceva mai târziu însă am aflat că această „scriitură” a fost pusă la cale de niște „*nimicfăcătoriști*” în frunte cu fostul secretar responsabil în veshea administrație a săptămânalului.” (Orizontul)

d) „„*Râdeputica*” ne-a contrariat nițel cu postura fortuită de teoretician al literaturii, în care s-a produs Efim Tarlapan.” (Literatura și Arta)

e) „Eu – Istrati, tu – Istrati,/ tu – *consoră*, eu – confrate,/ eu – mai mare, tu – mai mică,/ tu – ai scris „Nica”, eu – nimica.” (T. Istrati)

11. Repartizați cuvintele propuse pe categorii, în funcție de gradul lor de raportare la contemporaneitate: *a fluctua, macrobie, cetățean, extraterestru, pungă, ageamiu, academician, sunduc, scuter, a colectiviza, prispă, pretensiv, octogenar, irecognoscibil, a rumpe, a dona, han, beizade, aselenizare, glaspapir, a translata, heleșteu, a elucta, peșcheș, a excomunica, pusilanimitate, buzdugan, corvoadă, cvaziactual, acont, laureat, sacagiu, propedeutică, dijmă, intempestiv, haraci, revolut, hrisov, stipendie, irefutabil, comsomol, epuvantabil, a conferi, cronofotografie, croșeu.*

VII. ÎMBOGĂȚIREA VOCABULARULUI

Termeni-cheie: mijloace interne de îmbogățire a vocabularului, mijloace externe de îmbogățire a vocabularului, derivare, derivare regresivă, derivare progresivă, compunere, cuvânt compus, calchiere (calc lingvistic), împrumut, afix (sufix, prefix), afixoide (sufixoide, prefixoide).

A. Mijloace interne: derivarea și compunerea

- ✎ 1. Formați cuvinte cu sufixele verbale *-ăi, -ăni, -iza, -ui* și cu sufixele adverbiale *-âș, -ește, -ăște, -iș*.
- ◆ Includeți derivatele în contexte.
- ✎ 2. Identificați șirul în care toate cuvintele sunt derivate cu sufixe diminutivale:
- a) *băiețel, mărunțel, hotel, vițel*;
 - b) *copăcel, mănășiță, fântânică, izvoraș*;
 - c) *fluturaș, călăraș, nojiță, portiță*;
 - d) *doctoriță, cojiță, gingaș, copilaș*;
 - e) *căruțaș, băiețaș, drăguță, slăbuță*.
- ◆ Selectați cuvintele formate cu sufixe diminutivale din „Legenda rândunică” de Vasile Alecsandri.
- ✎ 3. Formați câte două derivate cu fiecare dintre sufixele: *-al, -ar, -aș, -at, -bil, -esc, -eț, -ăreț, -ist, -iu, -anță, -atic*.
- ✎ 4. Dați exemple de verbe (7-10) care s-au format prin derivare de la interjecții.
- ✎ 5. Formați, prin derivare cu sufixe, substantive colective corespunzătoare următoarelor cuvinte: *pom, fag, mesteacăn, cânepă, porumb, piatră, brad, tânăr, bolovan, lemn, muncitor*.

✎ 6. Indicați seria care include numai cuvinte formate prin derivare parasintetică:

- a) *a descreși, a dejuca, nesomn;*
- b) *încuietoare, a îmbărbăta, descreierat;*
- d) *a îmbina, impenetrabil, a deochea.*

✎ 7. Precizați în structura căror cuvinte întră prefixul **ne-**: *nebun, necaz, negoș, a negocia, nemernic, neon, nerușinat, nesaț, netot, nevoiță.*

◆ Scrieți o listă de cuvinte (10) derivate cu prefixul **ne-**.

✎ 8. Explicați procesul de derivare regresivă prin care s-au obținut substantivele: *cireș, vișin, portocal, cais, pedagog, filolog, ortoped, kinetoterapeut.*

✎ 9. În locul spațiilor punctate puneți varianta corectă **ante-** sau **anti-**:

...braț	...proiect	...septic
...biotic	...cameră	...vorbitor
...corp	...societate	...toxin
...corupție	...belic	...calcul

✎ 10. Repartizați cuvintele propuse în tabelul de mai jos: *masă, scriitor, stilou, televizor, apă, pădurar, floarea-soarelui, școlar, filologie, a extrage, filă, răscumpărare, iarnă, autoizolare, a exmatricula, actualmente, dezarmare, a adormi, indisolubil, echipaj, doime, veac, inadmisibil, căpos, anticorupție, clarvăzător, neînțeleș, binevoitor, tangibil, nou-nouț, intralingvistic, lexem, lexematic, lexicograf, postfață, preludiu, antepus.*

Cuvinte-rădăcini	Cuvinte derivate	Cuvinte compuse

11. Numiți câte 5 prefixe și sufixe dintre cele mai productive în limba română, propunând și câte trei exemple de derivate cu acestea.
12. Arătați cum s-au format următoarele cuvinte, precizând valoarea semantică a afixelor identificate: *sticlozitate, noduros, a dezăpezi, butoiaș, cărăușie, credibilitate, înmormântare, credincios, strecurătoare, a împrăprietări, întăritură, lăptăreasă, țărâncuță, a deznoda, polenizare, reîmpădurire, berărie, ardeleancă, eminescianism, cazangiu.*
13. Grupați pe părți de vorbire cuvintele de mai jos, indicând părțile de vorbire din care sunt compuse: *bunăstare, nu-mă-uita, Caproșu, înainte-mergător, cinsprezece, poale-n-brâu, ci și, deși, deloc, întruna, Ștefan cel Mare și Sfânt, istroromân, zgârâie-brânză, ceea ce, deasupra, niciunul, proces-verbal, astă-toamnă, tic-tac, de pe lângă, alb-verzui, fiindcă, prim-procuror, drept-credincios, binefăcător.*
14. Explicați structura și descifrați sensul cuvintelor: *pseudonim, telefon, semafor, poliglot, ortodont, cacolalie, homeopatie, hipodrom, fonotecă, psiholog, bibliotecă, poliloghie, omnivor, cardiogramă, omnipotent, multilingv, polimat, antropofobie, metasemie, logofobie, cacofonie.*
15. Propuneți câte 3 cuvinte formate cu afixoidele de mai jos:

AFIXOIDE	EXEMPLE
<i>meta-</i> (după, schimbare, transformare)	
<i>piro-</i> (foc, căldură)	
<i>psiho-</i> (suflet)	
<i>drom-</i> (drum, teren)	
<i>sof-</i> (înțelept)	
<i>morf-</i> (formă)	

<i>fil-</i> (iubitor, amator)	
<i>pseudo-</i> (fals)	
<i>proto-</i> (primul)	
<i>log-</i> (cuvânt; știință)	
<i>calo-</i> (bun, frumos)	
<i>izo-</i> (egal, la fel)	

✎ 16. Propuneți o listă de termeni lingvistici, prin care să demonstrați importanța unor afixoide la formarea terminologiei lingvistice.

◆ Numiți șase afixoide (trei prefixoide și trei sufixoide) pe care le considerați productive în acest sens.

✎ 17. În baza lexemelor propuse, delimitați prefixele de prefixoide: *neadecvat, ultraprogresist, intercultural, a răsturna, imprudență, microchirurgie, preponderent, antebraț, extraconjugal, a restabili, prodecan, supraaglomerație, intransigent, supranatural, transliterare, a demonta, îmbelșugat, congener, contraatac, atemporal, dezechilibru, arhirăspândit.*

✎ 18. Indicați seria care conține numai cuvinte formate cu prefixoide sau/și sufixoide, alcătuind câte un enunț cu fiecare cuvânt din acel șir:

a) *hiperventilat, apatrid, circumcis;*

b) *heterodox, vermifug, prestabilit;*

c) *hemostatic, hipofag, panromanice.*

✎ 19. Determinați procedeul prin care au fost create cuvintele: *bac, prof, mate*, propunând alte exemple (10) similare.

✎ 20. Selectați cuvintele formate prin conversiune, incluzându-le în enunțuri proprii:

a) Zici că-mi voiești binele, dar mă înghimpi ca albinele.

- b) Un nebun întrebă și zece înțelepți nu-i pot răspunde.
c) Zgârcitul se bucură luând, iar darnicul se mângâie dând.
d) Face albul negru și negrul alb.
- ✎ 21. Alcătuiți câte un enunț cu termenii propuși: *anticipate, mondiale, cotidian, accelerat, insecticid, roșie, vânătă*, explicând procedeul prin care s-au format.
- ✎ 22. Selectați din literatura artistică exemple de conversie (câte trei exemple pentru fiecare formă: **substantivizare, adjectivizare, adverbializare**).
- ✎ 23. Precizați modul de formare și calea de pătrundere în limba română (împrumut, calc) a cuvintelor: *bine-credincios, xenofob, mobilă-tip, intersanjabil, centrifugare, auzibil, orășenism, papagalicește, izomorfism, a șofa, a întreține, panoramă, ucigă-l-crucea, aragaz, acefal, agarofobie, binefacere*.
- ✎ 24. Indicați seria care conține numai formații obținute prin calchiere:
a) *procentaj, suprafață, a întreține, a menține*;
b) *a colabura, a coabita, a susține, a sublinia*;
c) *intransitiv, dreptunghiular, a aparține, impardonabil*.
- ✎ 25. Includeți următoarele cuvinte în enunțuri, astfel încât să aibă valori morfologice diferite: *ochi, of, ce, și, niște*.
- ✎ 26. Scrieți o listă de 15 onomatopee (*fășâit, zumzăială, huruială...*) și includeți-le într-un text cu titlul „În lumea onomatopeelor”.

B. Mijloace externe: împrumutul și calcul lingvistic

27. Faceți o listă de cuvinte românești care au pătruns în alte limbi, propunând și o analiză a acestor **românisme** (în ce limbi au pătruns, pe ce cale, ce categorii lexicale constituie (din ce domeniu fac parte), ce a favorizat împrumutul, care sunt consecințele acestui fenomen etc.).
28. Unele expresii latine, de circulație internațională, pătrund, pe cale livrescă, și se mențin în limba română, în anumite stiluri (științific, publicistic, beletristic). Explicați sensul expresiilor memorabile, plasându-le în contexte românești potrivite: *ab initio*, *ad-interim*, *homo sapiens*, *ad hoc*, *pars pro toto*, *ad litteram*, *grosso modo*, *nomen agentis*, *sine qua non*, *ab origine*, *alter ego*, *incognito*, *volens-nolens*, *alma mater*, *ad rem*, *res ante verba*, *verba ante res*, *mutatis mutandis*, *sui generis*, *status quo*, *mea culpa*, *tabula rasa*, *doctor honoris causa*, *salto mortale*, *cum grano salis*, *persona non grata*, *illo loco*, *anno Domini*, *hic et nunc*, *de iure*, *de facto*, *idem*, *ibidem*, *a priori*, *confer*, *copia verborum*, *coram populo*, *cui bono*, *cum laude*, *ex abrupto*, *exempli gratia*, *expressis verbis*, *horribile dictu*, *id est*, *in extenso*, *in medias res*, *in nuce*, *modus dicendi*, *nuda veritas*, *obiter dicta*, *prima facie*, *post mortem*, *vide supra*, *viva vox*.
29. Grupați etnografismele pe categorii semantice, inserându-le pe drapelul țării de origine (pe care îl puteți decupa, desena sau scoate la imprimantă): *dinar*, *bei*, *mămăligă*, *sari*, *tarantelă*, *spaghete*, *chimonou*, *țuică*, *grivnă*, *dzadzichi*, *castaniete*, *dolar*, *vodcă*, *gondolier*, *tugrici*, *ie*, *sushi*, *buzuchi*, *peso*, *ricșă*, *ien*, *whisky*, *hidalgo*, *sarafan*, *leu*, *blinie*.
- ♦ Propuneți o listă, alcătuită din 15 etnografisme, pe care colegii să le distribuie pe țări.

30. Identificați modalitatea de formare a cuvintelor și expresiilor:
supraom, a întrevedea, anotimp, agricultură, carnivor, somnambul, cuvânt-cheie, lentilă de contact, lumea a treia, treisprezece, limbă de lemn, a spăla bani, anticameră, cal-putere, nou-născut.

31. Propuneți câte 3 exemple pentru fiecare tip de calc:

- a) calc lexical;
- b) calc lexico-frazeologic;
- c) calc lexico-gramatical;
- d) calc morfo-sintactic;
- e) calc semantic;
- f) calc – greșeală de limbă.

32. Alegeți varianta corectă:

- a) Noua companie *se axează / se focusează* pe activitatea asistenților inteligenți.
- b) Este un proiect atractiv. *Candidează / aplică* și tu!
- c) Românul s-a calificat în ultimul act după o victorie *epică / memorabilă*.
- d) Vara trecută am fost *instruiți / trainuiți* de mii de întreprinzători români.
- e) Cu adevărat este nevoie de oameni *cu expertiză / competenți* în toate domeniile.
- f) Victor, încetează să-mi faci atâtea aluzii, devii *penibil / patetic!*
- g) Compania îmi datorează *concedialele / indemnizația* pentru acest an.
- h) Premierul face *bilanțul / totalurile* primelor trei luni de guvernare.
- i) Dacă un program *nu lucrează / nu funcționează*, cereți ajutor.

- j) Emil, e foarte bine *să faci sport / să te ocupi cu sportul*.
- k) Voi decide dacă să mă înscriu anul acesta la facultate *în dependență / în funcție* de disponibilitatea locurilor bugetare.
- l) Domnișoară, *mă calci / îmi joci* pe nervi!
- m) Noi *curse aeriene / rute avia* leagă două orașe din România de Liverpool.
- n) Spune-mi cum să încălzesc eficient *salonul / habitacul* mașinii în sezonul rece?
- o) Dragul meu prieten, *culege / formează* numărul meu ori de câte ori vrei să vorbim.
- p) Domnule antrenor, cum *m-am isprăvit / m-am descurcat* în acest meci?
- q) Atacantul *a marcat / a bătut* un gol superb din lovitură liberă.
- r) Sunt situații în care ești nevoit *să primești / să iei* antibiotice.
- s) Astăzi vorbesc *din / în* numele tuturor colegilor de grupă.

VIII. LEXICUL LIMBII ROMÂNE DIN PERSPECTIVĂ ISTORICĂ

Termeni-cheie: *arhaism, regionalism, istorism, neologism, arhaism fonetic, arhaism lexical, arhaism morfologic, arhaism semantic, cuvânt învechit, echivalent actual.*

- ☞ 1. Repartizați cuvintele în tabelul propus: *armaș, deferență, macă, inefabil, caimacan, exortație, insolent, cotlon, asiduu, bai, ingenuitate, corfă, a ridiculiza, curechi, piscină, herb, a difuza, pârcălab, a accepta, spahiu, inextricabil, bășcălie, penurie, pravilă, abnorm, a se sfădi, obscen, a hămăi, continuu, venial, a ocârmui, derelicțiune, barabulă, abominabil, popușoi, imperios, mătă, malițios, a catadicsi, inexorabil.*

Arhaisme	Neologisme	Regionalisme

- ☞ 2. Din secvențele propuse, selectați arhaismele, incluzându-le în tabelul ce urmează după aceste secvențe:

a) „Fost-au gândul meu, iubite cititorule, să fac letopisețul Țării noastre Moldovei din descălecatul ei cel dintâi, carele au fost de Traian împăratul și urdzisăm și începătura letopisețului. Ce sosiră asupra noastră cumplite acestea vremi de acum, de nu stăm de scrisori, de ce griji și suspinuri. Și la acestu fel de scrisoare gându slobod și fără valuri trebuiește. Iară noi prăvim cumplite vremi și cumpănă mare pământului nostru și noăă. Deci priimește, în această dată, atâta din truda noastră, cât să nu se uite lucrurile și cursul țării, de unde au părăsit a scrie răposatul Ureche vornicul.

Afla-vei de la Dragoșe-vodă, din descălecatul țării cel al doile, la letopisețul lui, pre rândul său scrise domniile țării, până la Aron-vodă. Iară de la Aronu-vodă încoace începe acesta letopiseț, carea ți l-am scris noi, nu cum s-ari căde, de-amănuntul toate. Că letopisețele cele streine lucrurile numai ce-s însămnate, cum sintu războaiele, schimbările, scriu a țărîlor megiașe, iară cele ce să lucreadză în casa altuia de-amănuntul, adecă lucruri de casă, n-au scris. Șe de locu letopiseță, de muldovanu scrisă, nu se află. Iară tot vei afla pre rându toate.

Și priimește ceastă dată această puțină trudă a noastră, care amu făcut, să nu se treacă cumva cu uitarea de unde este părăsit, cu această făgăduință că și letopiseț întreg să aștepți de la noi de om avea dzile și nu va hi pus preavecinicul sfat puternicului Dumnedzău țării aceștia țenchiu și soroc de sfârșire.” (Miron Costin)

b) „O! omenite cititorule! Cât de greu iaste adeverița minciunii a afla; și încă după ce o afli, și știind nu știi; că precum viind întunearicul, altă nu putem afla, fără numai că lipsește lumina, așa aflând minciuna, altă nu știm, fără cât că iaste lipsă adevărului, fără numai că lipsește lumina, așa aflând minciuna, altă nu știm, fără care nici ființă, nici supstare poate avea. Râde-va, poate, cititoriul de surda osârδια noastră, căci chipul a căruia ființe, în lucrurile firii nu să află, a zugrăvi ne apucăm, și corăbii în aer, stânci pre apă plutind; Lei și Zmei plugurile pre arături trăgând; și altele ca acestea fosturi de chiteală (lucruri, pre carile le zămislește părerea) a arăta ne nevoim. Ce precum noi slobozenie la răs îi dăm, așa și el icoana ce-i vom șerui, trebuie nu de tot să o leapede, carea macar că de altă trebnică, n-ar fi; însă răsul pote să clătească, și oare carea chip de trecerea vremii, să-i dea. Pocitania aceasta a lui Laslău (ce-i zice Simion Măzacul craiu unguresc, și în Predoslovnia Hronicului lui Ureche o au adaos), în capetele trecute atâta am înfruntat-o și la gol am scos-o; cât mai mult, mai mult a o scutura n-ar fi trebuit; ce căci

prin multă vreme prin auzul cititorilor, știm, că s-au tăvălit...”
(Dimitrie Cantemir)

Arhaisme lexicale	Arhaisme morfologice	Arhaisme fonetice	Arhaisme semantice
<i>ferețu</i>	<i>pasuri</i>	<i>iaste</i>	<i>soție</i>

3. Selectați din literatura română veche exemple de arhaisme fonetice și morfologice, indicând sursa.

◆ Confrunțați arhaismele selectate cu formele contemporane ale cuvintelor respective.

4. Explicați relația dintre perechile de lexeme de mai jos, continuând șirul cu încă cinci exemple: *carte – scrisoare, a prăpădi – a ucide, prost – simplu, pământean – patriot, limbă – popor, a chivernisi – a se aproviziona, soție – însoțitor, omenit – blând, surd – zadarnic, ticălos – nevoieaș, obicei – bir, scaun – tron.*

5. Identificați care este rolul și efectul cuvintelor și formelor învechite în exemplele de mai jos, divizându-le în istorisme și în arhaisme.

a) „– Dar prostimea, vreau să zic poporul, mă vrea și el?

– Lasă bancurile cu democrația, uiți că suntem un stat feudal?” (Aureliu Busuioc)

b) „Logofătul ceti că, adică, au ajuns până la urechile lui Miron, plecată slugă a Măriei Sale, cum că la curtea Brâncoveanului se vorbește de mazălia lui Vodă al Moldovei... De unde pornesc și ce temei au, Miron n-a putut să afle, dar se va strădui să oblicească neîntârziat și va scrie fără zăbavă Măriei Sale.” (Vladimir Beșleagă)

c) „În Italia cafenelile sunt toată ziua pline de consumatori, din pricina căldurilor nesuferite carele aduc pe om într-un fel de moleță foarte plăcută.” (Vasile Alecsandri)

d) „– De ce dorești a mă prăpădi, Ibrahim efendi?

– Ai ghicit tu, astronoame, că doresc a te prăpădi?”

(Gheorghe Madan)

e) „Iară pre Ștefan-vodă l-au îngropat țara cu multă jale și plângere în mănăstire în Putna, care era zidită de dânsul... Au domnitu Ștefan-vodă 47 de ani și 2 luni și trei săptămâni și au făcut 44 de mănăstiri și însuși Țitoriu preste toată țara.” (Grigore Ureche)

f) „Măi, bădiță, bădișor, / Scrie-mi carte, că mi-e dor.”

(Folclor)

g) „Și oare de ce numai țăranii noștri se dau la carte ca la beilicurile notarului?” (Vasile Vasilache)

h) „Scripca mea a luat-o fiscul, că n-avem bani cu ce plăti avaietul.” (Emil Loteanu)

Istorisme	Arhaisme

☒ 6. Divizați cuvintele propuse în două categorii (care au trecut și care sunt pe cale de a trece în lexicul pasiv): *burnuz, horn, sofcă, îmblăciu, leșie, berneveci, suman, șleah, râmnic, cotruță, sarai, chimir, opinci, prispă, ȳari, faeton, cojoc, opaiț, cămară, cerdac, horn, catrință, ie, doniță, funt, pieptar, izmene, ciubăr.*

◆ Specificați cauzele acestui fenomen, propunând și alte exemple.

☒ 7. Numiți echivalente actuale pentru următoarele arhaisme: *adet, agapă, agarean, agă, agie, anaforă, anterior, apanaj, armășel, armie, arnăut, bairac, baltag, bandieră, bard, a bășni, becher, bei, beilic, beizadea, beșliu, bogasier, bolniță, butcă, cadet, caftan, caimacam, calfă, carvasara, catagrafie, cavaf, cavas, căftănie, căminar, ceauș, cocon, comis, dajdie, delniță, diac, diată, dragoman, droșcă, edec, eforie, epistat, fiastru, firman,*

gelep, ghelir, hagi, haraci, hrisov, ipochimen, ispravnic, işlic, izvod, jalbă, jarişte, jitar, jupan, leah, letopiseţ, livrea, locotenenţă, logofăt, a mazili, mezat, mitoc, moşnean, nacafa, ocină, olat, palie, paloş, pañâr, porucic, pedestru, pehlivan, peşin, pisar, pitac, pojarnic, polcovnic, posluşnic, postelnic, potcap, prisav, rădvan, răzeş, ruşfet, slobozie, stolnic, suzeran, şoltuz, ştab, ucaz, uric, vatman, venetic, vornic, zapciu, zapis, zaraf, zaveră, zaviste.

◆ Clasificaţi-le în funcţie de diferite criterii.

✎ 8. Selectaţi din literatura artistică câte 2 exemple pentru fiecare dintre intenţiile utilizării istorismelor şi arhaismelor:

- a) redarea coloritului epocii;
- b) stilizarea operei literare;
- c) portretizarea personajelor;
- d) elemente de satiră şi umor;
- e) scoaterea în evidenţă a stilului patetic.

✎ 9. Demonstraţi importanţa arhaismelor care, cu toate că şi-au pierdut autonomia uzuală, se atestă în expresii frazeologice: *a da buluc, a da ortul popii, a-şi da obolul, a avea glagole, a face leşie, a bate mătâni, a-i veni cuiva de hac, a umbla de-a chiraleisa, a trage la aghioase.*

◆ Propuneţi şi alte exemple similare (10).

✎ 10. Consultând DEX-ul, explicaţi sensul istorismelor şi al arhaismelor:

- a) *a urzi, a descăleca, a boieri, a chivernisi;*
- b) *iscoadă, galben, aprod, serdar, spătărie, paharnic, osârdie, uricar, beniş, caimacam, conac, foişor, ban, divan, vel-vistiernic, agă, zorba, logofăt, mazil, răzeş, hatman, armaş, pitar.*

✎ 11. Selectaţi neologismele şi termenii din textul de mai jos, indicând domeniile cărora le aparţin: „Există şi-o tragedie a

cuvintelor./ O luptă-ntre ele/ pentru existență./ Se ivesc niște cuvinte noi/ și le înghit pe altele/ mai vechi și mai gingașe./ Nailonul, de pildă,/ ca un păianjen/ suga cânepa noastră/ cinstită și rușinoasă./ Basculantul,/ ca din întâmplare./ strivește copitele blânzilor cai./ Și-n numai o duminică/ televizorul/ poate usca iarba/ unui întreg crâng melodios./ Oh,/ și cancerul/ care se-nceală/ în toate cuvintele/ care nu se numesc/ cancer./ Desigur,/ există și-o tragedie a cuvintelor:/ cuvintele acestea mai noi/ pot fi sfâșiate și ele cândva/ de altele, viitoare./ Dar sunt și cuvinte nemuritoare:/ *mamă, patrie, dor.*/ O,/ Aerul freamătă de ele!/ Dacă le duci la ureche/ sau lângă cerul frunții,/ poți auzi, ca într-un ghioc,/ cum le spun strămoșii noștri,/ bătrânii./ Este adevărat/ că trupul se mântuie,/ iar duhul rămâne.” (Grigore Vieru, *Printre cuvinte*)

- ✎ 12. Includeți neologismele propuse în contexte potrivite:
redutabil, octogenar, fuziune, ancestral, maleabil, a pastișa, supleant, flagrant, infailibil, intangibil, impenetrabil, solitudin, citadin, exhaustiv, vertiginos, a admonesta, afabilitate, larmoaiant, indicibil, protuberant, efuziune, congenial, cerbicie, a deconcerta.
- ✎ 13. Consultând DOOM 3, subliniați forma corectă a neologismelor propuse:

abajur – abat-jour

aisberg – iceberg

alură – aliură

angro – en-gros

apropo – apropou – à propos

allegro – alegro

best-seller – bestselăr

boutique – butic

clown – claun

cnocaut – knock-out

cnocdaun – knock-down

cocteil – cocktail

cvarță – quartă

quartet – quartet

quorum – cvorum

camping – chemping

challenger – șalanger

foehn – föhn

<i>kitsch – kitch</i>	<i>speech – spici</i>
<i>feed-back – feedback</i>	<i>spray – spreya</i>
<i>flash – flesh</i>	<i>staff – staf</i>
<i>horror – horor</i>	<i>strip-tease – striptease</i>
<i>jazz – jaz</i>	<i>summit – sumit</i>
<i>jeep – gip</i>	<i>supermarket – super-market</i>
<i>ketchup – ketch-up</i>	<i>thriller – triller</i>
<i>outsider – autsaider</i>	<i>weekend – week-end</i>
<i>pick-up – pickup</i>	<i>speaker – spicher</i>
<i>play-back – playback</i>	<i>safe – seif</i>
<i>puzzle – pazzle</i>	<i>stress – stres</i>
<i>röntghen – roentgen</i>	<i>șarm – charme</i>
<i>pizza – pița,</i>	<i>chaise longue – șezlong</i>
<i>scanner – scaner</i>	<i>time-out – taim-aut</i>
<i>science fiction – science-fiction</i>	<i>turcoaz – turcoise</i>
<i>scotch – skotch</i>	<i>vis-à-vis – vizavi</i>

- ☒ 14. Alcătuiți o listă de 10 neologisme, pe care i le recomandați unui student filolog. Argumentați utilitatea și importanța neologismelor propuse.

IX. FRAZEOLOGIA LIMBII ROMÂNE

Termeni-cheie: *expresie frazeologică, unitate frazeologică, expresie înaripată, îmbinare stabilă de cuvinte, locuțiune, sinonime frazeologice, antonime frazeologice, expresii biblice, expresii mitologice, expresii istorice, expresii literare, expresii filosofice.*

- ☞ 1. Propuneți expresii frazeologice sinonime pentru noțiunile:
rău, frumos, bun, subțire, mic.

Ex.: **(foarte) mare:** *cât lumea de mare, cât vezi cu ochii, mai mare (rușine) nu-i, (diferență) ca între cer și pământ, (zdrăvăn) cât un munte, frică soră cu moartea, o minciună gogonată, foame de lup, o limbă cât un cot, o gură până la urechi, o gură cât o șură, poftă nebună, un pui de ger, o namilă de (lăcată), o mamă de (bătaie), (hoț) fără pereche etc.*

- ☞ 2. Înlocuiți fiecare locuțiune și expresie frazeologică propusă cu un cuvânt echivalent: *a da de știre, a i se face roșu (dinaintea ochilor), a trage sforile, a-i da cuiva papucii, la Paștele cailor, a ajunge la sapă de lemn, în doi timpi și trei mișcări, a o lua la sănătoasa, tras ca prin inel, a-și lua inima în dinți, a-i sări cuiva țandăra, (om) dintr-o bucată, a lăsa pe drumuri, divizându-le în funcție de partea de vorbire exprimată (verb, substantiv, adjectiv etc.).*

- ☞ 3. Împerecheați frazeologismele în funcție de apropierea lor semantică:

a fi cu stea în frunte

ud leoarcă

a căra apă la fântână

fel de fel

ud ca un șoricel

harnic foc

a fi pestriț la mațe

a tăia frunze la câini

(a fi) între ciocan și nicovală
(a fi) rupt din soare
a duce lemne la pădure
harnic ca o albină
de toată mâna
simplu ca bună ziua
(a fi) câinos la inimă
între Scila și Caribda
(a avea) o gură cât o șură
(a fi) negru la suflet

cum e Tanda, așa-i și Manda
(a avea) o limbă cât un cot
la mintea cocoșului
eu – laie, el – bălaie
tot țiganul își laudă ciocanul
(a fi) slab ca umbra
Vodă – da, Hâncu – ba
(a fi) numai pielea și oasele
după sac și cârpeală

- ✎ 4. Găsiți câte 3 sinonime frazeologice pentru următoarele cuvinte: *a trândăvi, a se grăbi, imediat, imposibil, mult.*
- ✎ 5. Scrieți câte un sinonim pentru următoarele unități frazeologice: *ca din condei, cu coada între vine, de florile mărilor, a lega (ceva) de gard, băgare de seamă, a-i scădea cuiva moralul, nici de sămânță, a-și pune mâinile în șolduri, a lua parte.*
- ✎ 6. Propuneți expresii frazeologice antonime pentru cele de mai jos:

Ex.: *scump foc – ieftin ca braga*
drag ca ochii din cap –
mut ca un pește –
pestriț la mațe –
prost ca gardul –
flămând ca un lup –
sărac lipit pământului –
a tăcea chitic –
zile negre –
slab ca umbra –
ușor ca pana –

*dulce ca mierea –
alb ca zăpada –
mic cât un purice –*

- ✎ 7. Împerecheați frazeologismele astfel, încât să obțineți cupluri antonimice: *a da cu oiștea în gard; prost ca noaptea; nici o țară; câtă frunză și iarbă; a o nimeri bine; a ține pas cu vremea; de ajuns și de rămas; din paști în paști; cuvânt de închidere; a nu lua (ceva) în seamă; a semăna ca două picături de apă; a rămâne de căruță; pe mică pe ceas; cuvânt de deschidere; seamănă, dar nu răsare.*
- ✎ 8. Aflați din dicționare sensul acestor expresii frazeologice, motivând arhaizarea lor: *a lua credință, a prinde limbă, a face năvală, a prinde cu arcanul, a trage la aghioase, a face leșie.*
- ✎ 9. Extrageți dintr-un dicționar explicativ expresiile date la cuvintele-titlu: *lume, mână, om.*
- ✎ 10. Faceți o listă a expresiilor frazeologice în care apare substantivul *gură*, grupându-le în conformitate cu sensurile de bază:

Gură – organ al alimentării	Gură – organ al vorbirii

- ✎ 11. Propuneți expresii frazeologice pentru verbul *a se înfuria*, explicând în ce împrejurări ar fi de dorit evitarea acestora.
- ✎ 12. Completați unitățile frazeologice cu numerele omise, incluzându-le în contexte adecvate: *a despica firul în..., a semăna ca ... picături de apă, a fi în al ... cer, a-i trage cuiva vreo ..., a umbla pe ... cărări, în ceasul al ..., la ... pași, în ... vorbe (sau cuvinte), a fi cu ochii în ..., îi lipsește ... doagă, a avea ... de fețe, a fi a ... roată la căruță, a te gândi de ... ori,*

a alerga după ... iepuri, în cele ... zări, în ... timp și ... mișcări, a avea al ... simț.

- ✎ 13. Indicați care element din cadrul fiecărui frazeologism poate varia, încercând să-l substituiți: *a o lua la fugă, a prăpădi în bătaie, a căuta potcoave de cai morți, slab de înger, a face gățul leică, scos din fire, a nu lua un pai de jos, cât ai bate din palme, a fi cu sufletul în palmă, a-i pica cuiva pară în gură, a lua apă în gură.*
- ✎ 14. Completați tabelul de mai jos cu următoarele sintagme: *a pune piciorul în prag, a trage mâța de coadă, buturuga mică răstoarnă carul mare, a tăia frunze la câini, cine nu are bătrâni să și-i cumpere, a se da în spectacol, ziua bună se cunoaște de dimineață, cine sapă groapă altuia cade singur în ea, a pune (cuiva) bețe în roate, de pe vremea lui Pazvante (chiorul), a-și aprinde paie-n cap, la pomul lăudat să nu te duci cu sacul, cu o rândunică nu se face primăvara, a face capul calendar, teoria fără praxă e ca roata fără axă, a fi cu ochii în patru, a fi sac fără fund.*

Expresii frazeologice	Proverbe sau zicători

◆ Citiți *Scrisoarea XII* din ciclul „Negru pe alb” de Constantin Negruzzi și explicați rolul unităților frazeologice dominante în text.

- ✎ 15. Clasificați expresiile propuse în conformitate cu tabelul de mai jos:

a lega butuc, a ști cât baba mea, amor propriu, satul arde și baba se piaptână, în primul rând, a salva aparențele, a sonda terenul, bun de gură, a lega burduf, văr primar, a sta cu burta la soare, a ajunge la

apogeul gloriei sale, a dormi buștean, fără drept de apel, de la alfa la omega.

Neutre	Livrești	Savante	Populare	Familiare

◆ Completați tabelul cu încă câte 2 exemple pentru fiecare categorie.

✎ 16. Precizând sensul frazeologismelor propuse, inserați-le în contexte adecvate:

a nu face mulți purici

a lăsa pe cineva după ușă

a fi ușor de gură

a sta pe un vulcan

a purta portul cuiva

a-i trage un ibrișin pe la nas

a sări ca mușcat de șarpe

✎ 17. Propuneți câte cinci expresii și locuțiuni care:

a) să conțină comparații;

b) să aibă nuanță de superlativ;

c) să fie rimate;

d) să conțină nume proprii.

✎ 18. Urmăriți diversitatea interpretării hazlii a verbului „a muri” prin prisma expresiilor frazeologice: *a trece în neființă* (filosofic), *a se ridica la cer* (astronautic), *a se duce la stele* (intergalactic), *a se duce pe copcă* (piscicol), *a o mierli* (avicol), *a o sfecli* (legumicol), *a închide ochii* (oftalmologic), *a ieși cu picioarele înainte* (directional), *a-i sta inima* (cardiologic), *l-a luat Dumnezeu* (ortodox), *l-a luat dracul* (neortodox), *a da ortul popii* (ecleziastic), *a-și da duhul* (spiritualist), *a se face oale și ulcele* (reciclabil/ecologic), *a-și*

lua garsonieră cu ușă-n tavan (imobiliar), a se duce într-un loc cu verdeață (turistic), a închina steagul (patriotic), a pleca dintre noi (migraționist), a porni pe ultimul drum (topografic), a-i apune steaua (poetic).

◆ Propuneți interpretări similare pentru verbul „a fugi”.

219. Repartizați expresiile propuse în conformitate cu rubricile din tabelul de mai jos: *alfa și omega, mărul Discordiei, butoiul lui Diogene, zarurile au fost aruncate, călcâiul lui Ahile, alter ego, răbdare de apostol, cutia Pandorei, homo sapiens, ad hoc, cămașa lui Nesso, patul lui Procust, pământ râvnit, limbaj esopic, chinurile lui Tantal, cunună de spini, modus vivendi, calul troian, colos cu picioarele de lut, cornul Amaltheei, la calendele grecești, cina cea de taină, firul Ariadnei, schimbarea la față, butoiul Danaidelor, păcatul originar, perpetuum mobile, nodul gordian, somnul lui Epimenide, a fi țap ispășitor, pâine și distracții, vițelul de aur, de bun augur, fiu rătăcitor, festina lente, dezbină și stăpânește, a clădi pe nisip, a se spăla pe mâini, memento mori, și tu, Brutus?*

Biblice	Mitologice	Istorice	Literare și filosofice

220. Relatați istoria următoarelor expresii înaripate mitologice:

călcâiul lui Ahile

calul troian

cutia Pandorei

cornul Amaltheei

firul Ariadnei

cămașa lui Nesso

butoiul Danaidelor

(a fi între) Scila și Caribda

mărul discordiei

chinurile lui Tantal

somnul lui Epimenide

a fi Ianus

21. Citiți enunțurile de mai jos, analizându-le în funcție de structură, formă, efect stilistic.

a) Satul arde, dar baba stă pe YouTube.

b) Prietenul după comentarii se cunoaște.

c) Nemulțumitorului i se iau like-urile.

d) La omul sărac nici Internetul nu trage.

e) Prost să fii, blog să ai.

f) Omul face postarea și nu postarea pe om.

g) De la „Îmi place” la „Blochează” nu e decât un pas.

◆ Propuneți exemple similare (10).

X. STRATIFICAREA LEXICULUI ROMÂNESC

Termeni-cheie: *lexic general, lexic special, lexic terminologic, termen tehnic, termen, domeniu.*

1. Explicați noțiunile *lexic, terminologie* și *lexic terminologic*.
2. Grupați termenii propuși pe domenii: *sintaxă, bisturiu, abitație, biomasă, debit, armistițiu, carburator, polinom, homeopatie, bigamie, credit, a cataliza, saturație, afixoid, creanță, ipotenuză, nefrologie, acont, fungicid, genocid, anamneză, falangă, hemoragie, amiral, argou, cefalee, acciză, atentat.*
3. Completați tabelul cu lexeme potrivite din secvențele de mai jos:

Lexic general				Lexic terminologic
neutru	dialectal	abstract	emoțional	

a) „Împotriva *prostiei* nu poți lupta. Nici nu încerca! Repede te va învinge.

Încercați să-i explicați soacrei cum să aranjeze borcanele și a doua zi le veți găsi ca și cum le-ar fi pus ea acolo.

Sediul *prostiei* se află în cap. Dacă se află în altă parte se numește... *hepatită... ulcer...* Acestea sunt boli. Bolile dau epidemii. Împotriva epidemiilor se fac vaccinuri. De câte ori ați fost vaccinat în cap? Dacă te dor picioarele, doctorii spun: „Are picioarele proaste.” Dacă te dor plămânilor, ei spun: „Are plămânilor proști.” Dar dacă debitezi prostii, se spune: „Totuși are cap frumos.”

„Dar ce cap frumos răsare... E al meu? Al meu e oare?” Dar al cui? O clipă! Aici nu e vorba de dubii. Prostul n-are dubii. Are numai îngâmfare... Și la ureche uite-o floare!

Împotriva prostiei nu există note. Ce să faci cu-n prost? Să nu-l lași să meargă la școală? Să-l lași repetent? Ești prost? Unde vrei s-ajungă?

Prostul nu râde... Se supără... Se simte-ntr-un fel... Ceva îl deranjează... Ceva ce nu are... Ce are el deranjeaza pe alții.

Împotriva prostiei nu există medicamente. Nu s-au inventat. Pe lume sunt tot mai puține genii. Noroc că prostia nu doare... Noroc bun...

Proști... sunt peste tot. În sală... pe scenă... Pe unii îi vedeți, pe alții nu. Poate nici ei nu vă văd, dar v-aud; nu-s proști degeaba.

Împotriva prostiei nu există legi. „Cetățeni, nu furați!” „Cetățeni, nu mințiți!” „Cetățeni, nu produceți pagube naționale!” Dar „Cetățeni, gândiți!” nu scrie nicăieri. Chiar așa... De ce-ar scrie?

Prostia este o formă organizată de lene. Majoritatea problemelor există pentru că ne gândim noi la ele. Ce-mi pasă mie cum a aranjat soacra-mea borcanele? Da' tot am s-o cert, să nu creadă ca-s prost. Pe urmă, gata... Mănânc... bine... Beau... suficient... Mă simt... excelent. Pot să stau în maieu, la geam, să mai vorbesc cu vecinii.

- Noroc, vecine.
- Noroc, vecine.
- Ce mai fac copiii?
- Merg la școală.
- Și-ai tăi?
- Și-ai mei.
- Bine.
- Ai văzut filmele?
- Le-am văzut.

- Ai citit ziarele?
- Le-am citit.
- Ai citit afișul?
- Ce afiș?
- „Cetățeni, gândiți!”
- Nu. Nu l-am citit. Pentru că nu l-a scris nimeni.
- Ai văzut meciurile?
- Le-am văzut.
- Sănătate, vecine.
- Sănătate, vecine.”

(*Divertis* 1991, *Despre prostie*, valabil oricând)

b) „Copiii nu-nțeleg ce vor:/ A plânge-i cuminția lor./ Dar lucrul cel mai laș în lume/ E un bărbat tânguitor./ Nimic nu-i mai de râs ca plânsul/ În ochii unui luptător./ O luptă-i viața; deci te luptă/ Cu dragoste de ea, cu dor./ Pe seama cui? Ești un nemernic/ Când n-ai un țel hotărâtor./ Tu ai pe-ai tăi! De n-ai pe nimeni./ Te lupți pe seama tuturor./ E tragedie-nălțătoare/ Când, biruiți, oștenii mor./ Dar sunt eroi de epopée./ Când brațul li-e biruitor./ Comediant e cel ce plânge/ Și-i un neom, că-i dezertor./ Oricare-ar fi sfârșitul luptei,/ Să stai luptând, căci ești dator./ Trăiesc acei ce vreau să lupte;/ Iar cei fricoși se plâng și mor./ De-i vezi murind, să-i lași să moară,/ Căci moartea e menirea lor.”(George Coșbuc, *Lupta vieții*)

c) „- Ești neglijent, motane:/ Mustața ți-ai pârlit./ Atâta neglijență/ Să nu-mi dea de gândit?/ Pot pierde eu la haină/ Un nasture sau trei,/ Căci nu cu acești nasturi/ Mi-agonisesc idei./ Dar tu să-ți arzi mustața?/ Păi, ea-ți dă pâinea ție./ Așa cum știm cu toții/ De la zoologie./ Vânatul-recte-un șoarec-/ Plimbându-se sfios,/ Ca orice ființă-n juru-i/ Emană un miros./ Mustățile-l ascultă/ (Că se propagă-agale)/ Ca un sistem de-antene./ Antene laterale./ Tu chiar când torci pe vatră,/ Vezi neamul șoricesc./ Cum sapă lungi tunele/ Prin globul pământesc./ Ei chițcăie, aleargă,/ Făr’a avea de știre/ Că sunt legați

de tine/ Prin mii și mii de fire./ Acum însă, adio./ Contact cu-a vieții
briză!/ Ești ca televizorul/ Când eu îl scot din priză./ Nu poți măcar
distinge/ (Stai jalnic, ca un clown)/ Mirosul cel de șoareci/ De un
miros de scaun./ Ești neglijent, motane./ Te dau afară sau/ Îți iei
angajamentul/ Să-ți crească -„antena”/ -Miau!” (Marin Sorescu, *Ești
neglijent, motane*)

d) „Într-o lume în care se citește tot mai puțin, sunt
recunoscător personajelor, tot mai rare, care se străduiesc *să dea de
citit*. Evident, cu câteva nuanțe. Uneori, de pildă, mi se pare excesivă
o anumită grafomanie egolatră, practică năvalnic de o mulțime de
condeieri autocomplezenți, gata să etaleze, zgomotos, mici frisoane
lirico-metafizice, a căror unică utilitate este întreținerea pioasă a unei
„nobile” (și vide) imagini de sine. Se citește puțin, dar, în schimb, se
scrie mult și fandosit. Prefer efortul editorilor, al celor care nu-și
cultivă producția proprie, ci opera altora. Și al celor care nu pun pe
piață produse „rentabile”, „trendy”, pline de mistere de doi bani sau
de rețete „spirituale”, care îți promet „fericirea” în numai câțiva pași
„inițiativi”.

Printre cei care *dau de citit* s-a impus, de câțiva ani buni, dl
Teșu Solomonovici. Omul e controversat – după obiceiul locului – și
printre unii români, și printre unii evrei. Semn bun. Domnia-sa oferă
publicului documente care nu slujesc o *teză*, ci o *cauză*: cauza unui
liberalism cultural, capabil să întrețină dezbatere care nu dezbină, ci
alimentează spiritul comunitar. Ultima apariție a Editurii Teșu este
volumul *Noi, evreii*, cuprinzând publicistică „identitară”, semnată de
Mihail Sebastian. (O bună ocazie de a comemora 110 ani de la
nașterea autorului.) Pentru mine, unul – o lectură melancolic
îmbogățitoare. Un prilej de a reflecta ce ar fi fost cultura noastră
modernă fără Tristan Tzara, Ilarie Voronca, Marcel Iancu,
B. Fundoianu, F. Aderca, Victor Brauner, H. Sanielevici, sau
filologia românească fără Șăineanu și Tiktin (cel admirat de Iorga),

etnografia românească și universală fără Moses Gaster etc. Antologia *Noi, evreii* (însoțită de solide note bio-bibliografice și de imagini inspirate, puțin sau deloc cunoscute) dovedește, fără abilități de paradă, că există și o istorie a *bunei* conviețuirii între „majoritari” și „minoritari”, că, pe de altă parte, *integrarea* nu e totuna cu *asimilarea*, că un evreu ca Ion Trivale poate muri eroic, pentru „patria” română, în Primul Război Mondial, că reprezentanți importanți ai spiritului autohton au putut fi solidari cu valorile cetățenilor lor evrei. Nu e vorba a relativiza aberația antisemitismului. E vorba a demonstra, cu inteligență, că nu prin stimularea confruntării resentimentare se pot reacheza lucrurile, ci și prin semnalarea concordiilor demonstrabile. Și prin reevaluare culturală. Ascendența iudaică (după mamă) a marelui călugăr Paisie Velickovski, cel care a adus în Moldova „rugăciunea inimii”, face parte din temelia duhului ortodox, așa cum, în alt plan, ascendența iudaică a lui Alexandru Xenopol sau a lui Vasile Alecsandri nu pot fi evacuate din alcătuirea specifică a istoriei și literaturii noastre. Nu pot să nu amintesc și imaginea „zeflemistului” Caragiale, agitându-se prin anticamera Parlamentului României pentru a sprijini obținerea cetățeniei române pentru un bun și prețuit prieten evreu. Asemenea fapte și încrucișări de destin fac un mai mare serviciu, prin rememorare, unei reconcilieri firești și durabile, decât anamneza sumbră, fără ieșire, a zelului răzbunător.

Repet: nu pledez nici pentru uitare, nici pentru un „împăciuitoism” ipocrit. Pledez pentru o simultană recuperare a potențialului de căldură și speranță, pe care scrisul lui Sebastian, scrisul cuiva bântuit, totuși, de tristeți, îl întruchipează adesea. Atunci când își îndeamnă, de pildă, cititorii să se ferească de „păcatul cel mare al dezanădejdi”, să creadă „într-o reînălțare a spiritului omenesc”. Sau când scrie un text ca acesta, ales de dl Solomovici drept *motto* al antologiei de care vorbim: „Mi se pare mai urgent și

mai eficace să realizez în viața mea individuală acordul valorilor iudaice și al valorilor românești, din care această viață este făcută (...). Aș vrea să cunosc bunăoară legiuirea antisemită care va putea anula în ființa mea faptul irevocabil de a mă fi născut la Dunăre și de a iubi acest ținut“. Mi-l pot închipui pe minunatul Nicolae Cajal adoptând și el, fără ezitare, acest mod de „a se situa în peisaj“. Și cred că nici lui Elie Wiesel nu i-ar fi displicut...” (Andrei Pleșu, *A da de citit*)

✎ 4. Comentați citatul: „...îmi place să citesc prospectele de la medicamente, pentru destinderea născută din această precizie a **termenului tehnic** (n.a.) ce dă iluzia rigorii, fiorul simplității și convoacă o dimensiune spațio-temporală din care sunt absente efortul spre frumos, suferința creatoare și aspirația fără sfârșit și fără speranță la orizonturi sublime” (M. Barbery, *Eleganța ariciului*), exprimându-vă propria atitudine față de textele tehnice.

✎ 5. Pornind de la analiza structurii sintagmelor propuse, argumentați în 5-7 enunțuri importanța termenilor specializați pentru îmbogățirea calitativă a limbii:

primii muguri ai contradicției

acutizarea conflictului

a excita glanda curiozității

pulsul vieții economice

întrebare ce poartă în ea mugurii stuporii tardive

a trage oblonul pleoapei

magnetul câștigului material

a se cufunda în adâncurile sinelui

pervertirea limbii

cuvinte prostituate

◆ Alcătuiți 5 exemple de structuri similare (trecând termenii dintr-un domeniu în altul).

- ✎ 6. Se dă citatul: „Regulile de îmbinare a cuvintelor urmează logica gândirii. Când pui cuvintele prost laolaltă, înlănțuirea gândurilor se va face și ea prost. Vei vorbi în dodii, halandala, fără șir. Și vei gândi la fel. Vei fi năuc. Vei spune tot mai des prostii și, cu vremea, vei deveni prost.

Este apoi și o chestie de igienă. Greșelile de limbă sunt ca virușii. Se dau și se iau. Poți infesta o întreagă comunitate cu un strănut lingvistic...”

(Gabriel Liiceanu, *Câteva rânduri despre limba română de astăzi*)

- A) Prezentați 3 situații de comunicare (din literatură, din presă sau din comunicarea personală de zi cu zi) care să confirme veridicitatea ideilor din citatul de mai sus.
- B) Însușind temele studiate la lexicologie, faceți o analiză complexă a sintagmei „strănut lingvistic”.

- ✎ 7. Comentați, pe o pagină, afirmația: „Făcând *arheologia limbii*, transformi simpla *geologie lingvistică* în schița unei *antropologii efective*.” (H.-R. Patapievici)

XI. STILISTICA VOCABULARULUI ROMÂNESC

(stilurile funcționale ale limbii)

Termeni-cheie: *stil funcțional, stil tehnico-științific, stil oficial-administrativ, stil publicistic, stil literar-artistic (stil beletristic), efect stilistic, particularitate de limbaj.*

- ☞ 1. Grupați următoarele expresii în funcție de stilurile funcționale ale limbii (tehnico-științific, oficial-administrativ, publicistic, literar-artistic): **funcții cardiovasculare**, *accident vascular, fulgi de nea, floarea dragostei, floarea vieții, biografia autorului, a intra în pământ de rușine, codrii se înfioară, pulbere de diamante, albastrul înălțimilor, dreptul la replică, stat de drept, campanie electorală, conflict pe piața internațională, conflict de interese, acord economic, tratat de neagresiune, sistem de legi, rădăcină comună, elemente de analiză matematică, circuit de curent alternativ, țesutul conjunctiv, sistemul nervos vegetativ, blocaj emoțional, contract de închiriere, baroul curții de apel, frumoasă ca luna, ușoară ca un fulg, umeri gârbovi, dezbatere publică, partide politice, mireasa lumii, bon de plată, proces public, reținut în arest, eliberat pe cauțiune.*

◆ Alcătuiți enunțuri cu sintagmele evidențiate.

- ☞ 2. Numiți domeniul la care se referă textele de mai jos (sursa: diez.md), argumentând apartenența acestora la stilul publicistic:

a) FLORIN IARU (pseudonimul lui Florin Râpă) s-a născut la 24 mai 1954 în București. Absolvent al Facultății de Limbă și Literatură Română din cadrul Universității București, Florin Iaru

este poet, prozator și jurnalist. Membru al faimosului „Cenaclu de Luni”, Florin Iaru a debutat în 1981 cu volumul de poezii *Cântece de trecut strada* (Albatros), pentru care a primit Premiul Uniunii Scriitorilor. În 1982 a publicat un grupaj de poeme în volumul colectiv *Aer cu diamante* alături de Mircea Cărtărescu, Traian T. Coșovei și Ion Stratan (volum reeditat la Humanitas, în 2010). Următoarele volume de poeme au apărut în 1984 – *La cea mai înaltă ficțiune* (Cartea Românească), în 1990 – *Înnebunesc și-mi pare rău* (Cartea Românească) și, la aproape 30 de ani de la ultimul volum de versuri, în 2019 publică volumul *Jos Realitatea!* (Paralela 45). În 2002 îi apare, la editura Aula, antologia *Poeme alese*. Poemele sale au fost incluse în antologii din Germania, Italia, Anglia, Franța, Spania, Statele Unite etc. *Fraier de București* (Polirom, 2011), *Povestiri cu final schimbat* (Art, 2013 și 2015 – ediție adăugită), *Sânii verzi* (Polirom, 2017) sunt cărțile sale de povestiri. A apărut cu texte și în volumele colective: *Tescani 40238* (Image, 2000), *Povești erotice românești* (Trei, 2007), *Prima mea beție* (Art, 2009), *Prima dată* (Art, 2013) și *Scriitori la poliție* (Polirom, 2016). În 2020, cartea *Sânii verzi* este publicată la editura germană Danube books (titlul în germană: *Die Grünen Brüste*).

Florin predă cursuri de *creative writing* și, din 2016, coordonează, alături de Cristian Teodorescu și Marius Chivu, revista de proză scurtă *Iocan*.

b) Am ajuns în momentul în care *podcast*-ul sexplicații se mută la căsuța sa. Avem deja un an de sexplicații, două sezoane și peste 20 de episoade publicate. Deja de un an, vorbim în limbile română și rusă despre relații sexuale asumate, conștiente și protejate. Aducem specialiștii mai aproape de tineri (tinere) și luptăm cu miturile apărute pe rețelele sociale sau transmise din generație în generație.

În acest timp, am reușit să adunăm o comunitate de ascultători activi și fideli. Pentru că ne pasă de educația pentru sănătate sexuală și de cea reproductivă a tinerilor, am decis să muncim mai mult și să lansăm platforma *sexplicatii.md*, unde fiecare tânăr și tânără va putea găsi răspunsurile pe care le caută.

Astăzi, vă prezentăm *sexplicatii.md* alături de invitații și invitatele noastre. Tot în cadrul evenimentului, vom vorbi despre evoluția *podcast*-ului, despre importanța platformelor alternative de informare a tinerilor și a tinerelor cu privire la educația pentru sănătate sexuală, dar și despre cum se pot implica tinerii voluntari în promovarea acestei platforme și a subiectelor despre educația sexuală în rândul tinerilor.

În cadrul evenimentului, ne sunt alături UNFPA Moldova, Rețeaua Centrelor de tineret din Moldova, Centrul Media pentru Tineri și *Youth Clinic Moldova*.

c) Deputații PAS Sergiu Litvinenco și Veronica Roșca au sesizat Curtea Constituțională cu privire la declararea stării de urgență. Aceștia spun că starea de urgență este „un fake clasic” și că la adoptarea hotărârii parlamentului și a guvernului ar fi fost încălcate mai multe norme constituționale.

„La declararea stării de urgență s-a încălcat procedura prescrisă de legea specială. Pe de o parte, guvernul nu avea dreptul să propună starea de urgență având în vedere că este unul în exercițiu. Pe de altă parte, parlamentul nu putea adopta o astfel de hotărâre, întrucât o propunere de declarare a stării de urgență nu putea veni de la deputați, ci exclusiv de la guvern sau președintele țării. Ceea ce a făcut majoritatea PSRM-Șor – guvernul nu a adoptat „o inițiativă legislativă”, ci doar a făcut „o propunere”, pe când proiectul de hotărâre este înaintat de deputați – este un simplu artificiu juridic care nicidecum nu schimbă esența. Prin propunerea de a institui stare de urgență se are în vedere anume adoptarea proiectului de hotărâre a

parlamentului privind declararea stării de urgență incluzând măsurile obligatorii potrivit legii, și nicidecum altceva”, a declarat deputatul Sergiu Litvinenco.

Aceștia au mai menționat că actul prin care se declară starea de urgență lasă loc de interpretări și de acțiuni disproporționate, care ar putea conduce la restrângerea nejustificată a drepturilor omului.

d) Printre multiplele probleme și neajunsuri ale educației în Moldova, încă una pare să ne oprească din evoluție, iar specialiștii susțin că măsuri concrete trebuie întreprinse cât mai urgent. Gândirea antreprenorială este un lucru pe care nu-l înveți la școală în țara noastră, iar cei care visează să-și pornească propria afacere sau start-up ajung să piardă timp și o groază de bani din cauza lipsei de informații.

„Lipsa educației antreprenoriale vine din perioada post-sovietică, care ne-a învățat să așteptăm să ne fie date locuri de muncă sau că e aproape o rușine să fii antreprenor, iar dacă ai pierdut niște bani, intervine expresia – „Ți-am zis eu că nu o să reușești”. Îmi pare rău că profesorii nu înțeleg asta, dar dacă ești mai slab de fire și toată lumea pune la dubii ce faci și te convinge să renunți, atunci chiar ajungi să renunți. Aceste lucruri trebuie schimbate din talpă. Noi discutăm despre educația antreprenorială de aproape 20 de ani, dar nimic nu se întâmplă. Nu ar fi complicat de introdus această materie în școli și de instruit profesori, dar probabil nu se înțelege importanța ei”, a declarat în cadrul *podcast*-ului „Mai Departe” cu Artur Gurău, Viorica Cerbușca, directoarea Centrului Industriilor Creative „Artcor” și fondatoarea Yep Moldova.

Potrivit specialistei, prezența educației antreprenoriale în școli ar ajuta foarte mult ca generațiile următoare să beneficieze de informații și cunoștințe în acest sens, astfel că Moldova ar putea evolua cu pași extrem de rapizi către un viitor în care fiecare își poate realiza visurile acasă.

„Eu nu-mi doresc neapărat ca toți să devină antreprenori, dar vreau ca oamenii să gândească în felul în care o fac antreprenorii și asta înseamnă să pui la îndoială tot ce ți se spune. Gândirea antreprenorială este, deocamdată, o provocare pentru generația noastră. Educația de acasă și cea din școală sunt o barieră care frânează evoluția. Noi suntem o țară foarte mică, iar dacă toate programele de educație antreprenorială s-ar aduna la un loc, noi am putea face o campanie agresivă în acest sens”, a mai spus Viorica Cerbușca.

e) În data de 12 aprilie 2021, reputatul filolog, istoric literar și pedagog Gheorghe Dodiță ar fi împlinit 90 de ani. Cu acest prilej Departamentul Lingvistică Română și Știință Literară al Facultății de Litere, USM, a organizat Masa rotundă cu genericul „Profesorul Gheorghe Dodiță, 90 de ani de la naștere. In memoriam”. La evenimentul de comemorare, desfășurat online, au participat colegi și discipoli ai marelui profesor, literați și oameni de cultură care au apreciat înalt vocația de Savant, Pedagog și deosebitele calități de Om ale lui Gheorghe Dodiță. A fost un veritabil popas al memoriei ce a adus în actualitate momente unice trăite alături de distinsa personalitate.

În cuvântul de deschidere, decana Facultății de Litere, dr., conf. univ. Adriana Cazacu, a apreciat contribuția esențială a lui Gheorghe Dodiță la investigarea istoriei literaturii române, materializată într-o serie de studii și articole de referință, printre care și manualul-crestomație „Literatura română veche”, în două volume, care reprezintă „o bibliotecă substanțială a literaturii medievale”.

Complexitatea personalității lui Gheorghe Dodiță a fost etalată de profesoara universitară Iraidă Condrea, care, actualizând un interviu cu distinsul intelectual, a consemnat parcursul sinuos al devenirii acestuia, dar și verticalitatea, înțelepciunea, spiritul echilibrat drept calități de seamă ale Omului Gheorghe Dodiță.

În memoria discipolilor Gheorghe Dodiță a rămas ca un Pedagog model, cu o ținută academică inconfundabilă, îmbinând sobrietatea și exigența cu bunăvoința și generozitatea, impresionând prin practica declamatorie și preferința pentru inflexiunile graiului vechi. Academicianul Victor Moraru a evocat cu nostalgie râvna deosebită a profesorului de a-i apropia pe discipoli de textele medievale și de a le cultiva pasiunea pentru „vechile cazanii”. În același context, doamna Ana Bantoș, dr. hab., conf. univ., și doamna Tamara Cristei, dr., conf. univ., au subliniat impactul modelator al bunului dascăl, exprimându-și gratitudinea pentru dăruirea și prezența lui tutelară în viața studenților.

✎ 3. Identificați particularitățile de limbaj mediatic (*lexicale, morfologice, sintactice*) din secvențele de mai jos (sursa: timpul.md):

a) „Am văzut această Basarabie românească luni spre marți, când mii de oameni tăcuți, îndurerați, sub o ploaie care cernea mărunț, așteptau între Biserica „Sfânta Teodora de la Sihla” din centrul Chișinăului ca să-și ia rămas bun de la Poetul lor drag. Am văzut această Basarabie românească și ieri, la înmormântarea Poetului, când o mare de oameni a devenit o singură ființă și o singură suflare. Nu mai existau partide, curente, interese corporative ș.a.m.d. – exista o singură durere. O durere care i-a unit, fie și pentru câteva ore, pe toți basarabenii. O durere care ne apără. Aceasta să fie oare taina care ne apără, despre care vorbea Vieru? Nu știu. Dar e mare miracol acest popor – nu i-au secăt rezervele interne și, în fața unei dureri provocate de o pierdere irecuperabilă, el devine, instinctiv, o singură ființă.

E și amăgitoare această Basarabie românească! O credeam resemnată și îngenunchată, lipsită de resurse vitale, dar ea de fapt e un vulcan ce poartă în pântecul lui foc și pară... E o câmpie ce pare moartă, dar sub iarba pieptănată de vânt, neclintită, pulsează viața –

păsările scot pui... Moartea lui Vieru ne-a ajutat să vedem și această Basarabie. E ultimul lucru pe care l-a putut face Vieru pentru noi: să ne adune împreună. Probabil, anume în acest sens, la slujba de pomenire, părintele Ioan Ciuntu zicea că, prin moartea lui Vieru, Dumnezeu ne-a adus o jertfă care să ne unească...” (Constantin Tănase: *Există o basarabie românească!*, 27 martie 2021)

b) „Ofensiva PSRM-ului de a discredita oponenții politici a atins turajii maxime. Tot ce este național și proeuropean este combătut cu vehemență, în termeni simpli aceasta însemnând că minciuna și manipularea este pusă din nou în aplicare ca armă principală a ortacilor socialiști. Au rămas zile numărate când Curtea Constituțională va decide soarta actualului parlament – alegeri anticipate sau continuarea activității acestuia. Frica lui Dodon și a partidului său că actualul parlament ar putea fi dizolvat îi motivează la acțiuni desperate și chiar ridicole. Ce ar avea în comun PSRM-ul moscovit al lui Dodon cu Consiliul Europei? De unde și de când?

Doar disperarea totală și dorința acerbă de a se menține cu orice preț la putere a impus PSRM-ul să se adreseze prestigioasei instituții europene în domeniul respectării drepturilor omului și a statului de drept. În context apare fireasca întrebare: de ce nu s-au adresat, în prealabil, Consiliului Europei când au votat atâtea legi anticonstituționale pe la mijlocul nopții la sfârșitul anului trecut? Răspunsul este foarte clar: minciuna și manipularea sunt elemente indispensabile ale activității PSRM-ului; doar prin acestea mai supraviețuiește politic.” (Iurie Reniță: *Minciuna și manipularea – arma principală a PSRM*, 13 aprilie 2021)

c) „Campaniile de vaccinare în masă pot reduce substanțial ratele de infectare și, prin urmare, apariția unor noi variante ale virusului. Deci intensificarea campaniilor de vaccinare ar trebui să poată preveni circulația noilor variante ale virusului”. Acest postulat simplist este fundamental greșit, explică virologul Geert Vanden Bossche, care atrage atenția asupra faptului că actualele și

următoarele campanii de vaccinare în masă vor conduce la o circulație amplificată a variantelor virale mai infecțioase.

Dr. Geert Vanden Bossche, virolog independent și expert în vaccinuri, a avut începând din luna martie mai multe intervenții publice, în care avertizează asupra riscurilor folosirii vaccinării în timpul pandemiei de Covid-19 și a adresat o scrisoare deschisă către Organizația Mondială a Sănătății, chemând la dialog și imediată intervenție toate autoritățile, oamenii de știință și experții din întreaga lume, aceasta fiind unica și cea mai importantă urgență de sănătate publică.” (13 aprilie 2021)

 4. Identificați fragmentul scris în stil științific, aducând argumente:

a) „Acest eseu a fost cel mai dificil de realizat. Oriunde deschizi o carte semnată de Nichita Stănescu, vei întâlni aripa geniului. Nu se poate face o selecție. Îl poți citi și te poți hrăni o viață întreagă din frumusețea spirituală lăsată moștenire de Nichita. Poți medita asupra unui vers o viață... Dacă mai este loc în ziua de azi pentru poezie? Depinde cum vrei să îți trăiești viața. Pe orizontală sau pe verticală. Poezia e hrană spirituală, hrană de frumos, de înalt. Dacă mă întrebați dacă mai e loc de Nichita, răspunsul meu este simplu: fără Nichita Stănescu, fără Poetul sufletului meu... aș fi fost mult mai săracă și existența mea ar fi fost mult mai fadă.” (Oana Pellea)

b) „Poezia este o dimensiune a tuturor oamenilor și este, poate, partea cea mai nobilă pe care o are spiritualitatea umană. Cred că nu se poate trăi fără poezie, așa cum ființa fizică fără de pâine nu poate trăi, ființa spirituală fără de poezie nu poate să trăiască, ea este cel mai important produs pe care o spiritualitate îl poate da. Este exportul unei țări către stele, este ceea ce face să devină mult mai albastru însuși albastrul cerului plin de stele.” (Nichita Stănescu)

c) Teoria relativității reprezintă în fizica modernă un ansamblu a două teorii formulate de Albert Einstein: relativitatea restrânsă și relativitatea generală.

Ideea de bază a acestor două teorii este că timpul și distanțele unui eveniment măsurate de doi observatori au, în general, valori diferite, dar se supun totdeauna acelorași legi fizice. Când doi observatori examinează configurații diferite, și anume deplasările lor, una în raport cu cealaltă, aplicând regulile logice, se constată că legile fizice au în mod necesar o anumită formă. (ro.wikipedia.org)

✎ 5. Propuneți câte o descriere lingvistică (informații de tip lexical, lingvistic) și una enciclopedică (informații de tip enciclopedic, extralingvistic) pentru următoarele cuvinte: *Chișinău*, *carte*, *computer*, *Facultatea de Litere*, *cultură*.

✎ 6. Selectați termenii din secvențele de mai jos, grupându-i pe domenii. Argumentați rolul stilistic al emigrării unui termen dintr-un domeniu în altul.

a) „O traiectorie paralelă a avut-o transformarea jurnalismului de scandal într-o mlaștină puturoasă. Și pe vremea lui Eminescu, oamenii de presă imitau un „zvon de vorbe omenești”, povestind ca „papagalii mii de glume și povești”. Astăzi, noxele vulcanilor noroioși din Berca Buzăului s-au mutat în blogosfera și studiourile televizate ale nevrozelor băștinașe. Ofensatorii de meserie, doctoranzii resentimentului și repetenții la civilizație, abonații la mica isterie colectivă ori ștabii din ministerul vulgarității, savanții exilați într-o paranoia de mai multe feluri, poeții de curte ceaușistă scufundați în scatologie parlamentară, articlierii logodiți cu neghiobia, maeștrii denigrării și recidiviștii diversiunilor meschine, ambasadorii oportunistului ori condeierii fără rost pe lume (în afara pugilatului sub centură), gazetarii câinoși mereu gata să denunțe câteva „origini nesănătoase”, helminții insidioși deveniți peste noapte experți ai bucătăriei noastre morale, violatorii corespondenței private

născuți sacerdoți la școala îndignărilor etice, vidanjorii TV și universitarii grobieni, moderatoarele de pripas însă teribil de locvace – toți acești impiegați de mișcare prostească au luat cu asalt locomotivele Diesel ale urii, spulberând an de an – uneori, pe cheltuiala noastră – tot ceea ce presupune uzul calm al rațiunii, virtutea moderației retorice, forța argumentului și decența interogației.” (Mihail Neamțu, *Obrazul gros și dilema moderației*)

b) „Suntem produsul unei încrângături de corzi verticale și orizontale (urzeală și băteală), organizate prin suveica dinamică a liberului nostru arbitru.

[...] Urzeala și băteala unei țesături reflectă împletirea dintre o tramă verticală *imuabilă* și „disponibilitatea” *dinamică* a orizontalei. Cele două se întâlnesc în „noduri”, la fel cum, în destinul individual, se întâlnește „datul” incontestabil cu flexibilitatea conjuncturilor și a opțiunilor personale. Facem „noduri” pe „războiul de țesut” al cosmosului. Iar moartea ce altceva este, dacă nu ieșirea (temporară?) din joc, „dez-nodământul”, înțeles ca eliberare de toate „legăturile” contingente. Sfârșești în „plasa” firii. Dar să ne reamintim că și trezirea la adevăr e tot un fel de a fi „pescuit”, prins în plasă, de „pescarul de oameni”...

[...] Ne mișcăm, cu alte cuvinte, pe un drum pre-scris, dar la țeserea căruia suntem invitați să participăm. Evoluăm între covor și poveste.” (Andrei Pleșu, *Destinul ca țesătură*)

◆ Extrageți, din secvențele de mai sus, cuvintele necunoscute și alcătuiți un mini-glosar de neologisme.

7. Grupați locuțiunile și expresiile frazeologice după stilurile funcționale în care sunt frecvent utilizate: *cu siguranță, a da în vileag, a intra în vigoare, a avea trecere, a se da în spectacol, a face senzație, a pune (cuiva) bețe în roate, în (toată) puterea cuvântului, plin de sine, la ordinea zilei, de ultimă oră, a face onorurile casei, punct de vedere, buletin meteo, zi de zi, de uz*

intern, cheie de boltă, a-și pierde busola, cum se scrie la carte, a fi Stan Pășitul, carte poștală, câștig de cauză, a fi de competența cuiva, scrisoare deschisă, a (se) pune în gardă, a apuca taurul de coarne, a ține (pe cineva) în șah, conferință de presă, a trece în revistă, cuvânt de ordine, schimb de cuvinte, purtător de cuvânt, a-i veni (cuiva) apa la moară, a se duce de râpă, cu scaun la cap, a face act de prezență, a lua (pe cineva) la rost, câștig de cauză, a arde gazul de pomană, a trece sub tăcere.

8. Se dă citatul: „Dar de ce, m-am întrebat, insultată, gramatica ne poate handicapa pe toți? Un prim răspuns care mi-a apărut în minte ar fi: pentru că de la ea ne vin primele reguli pe care le primim în viață. Prin ea domesticim animalul din noi care intră în lume împachetat în țipete, scântece și onomatopee. Limba e prima *con-venție* pe care copilul o învață, primul nostru mod de „a veni laolaltă cu ceilalți”. Primii pași în educație se fac prin corectarea greșelilor de limbă. Doar învățând limba, copilul este adus la numitorul comun al umanității. El *intră în lume* în numele limbii pe care a învățat să o vorbească și iese din lume lăsând în urmă amprenta limbii pe care a vorbit-o. Așa cum într-o țară străină limba prost vorbită te exclude din comunitatea celorlalți, limba vorbită la tine acasă e cea care te include, te integrează și te face egalul celorlalți. Ea e marea „trăsură de unire” a societății.”

(Gabriel Liiceanu, *Câteva gânduri despre limba română de astăzi*)

- A) Argumentați apartenența citatului la un stil funcțional.
- B) Explicați scrierea cu cratimă și evidențierea substantivului *convenție*.
- C) Propuneți definiții (în diferite stiluri funcționale) pentru noțiunile: *limbă, limba română, gramatică, educație*.

XII. ETIMOLOGIA VOCABULARULUI ROMÂNESC

Termeni-cheie: *etimologie, etimon, cuvânt autohton, toponim, antroponim, origine latină, turcism, grecism, etimologie populară, falsă etimologie, termen de circulație internațională.*

- ✎ 1. Completați tabelul, având cuvintele: *amar, amic, braț, mătură, burtă, caznă, cireș, a curge, a cânta, a compara, covor, stăpân, văr, mânz, a se gudura, stână, gol, sfânt, hulub, minte, noian, destin, a scăpăra, sabie, pricină, mână, gras, ospăț, ud, nuc, ou, lapte, droaie, unghie, rotund, veteran.*

Cuvinte autohtone	Cuvinte de origine latină	Cuvinte de origine slavă

- ✎ 2. Identificați în literatura artistică contexte ce conțin cuvinte de diferite origini (latină, greacă, slavă, turcă, italiană, franceză, engleză etc.), indicând etimologia acestora.

- ✎ 3. Excerptați din secvențele propuse cuvintele de origine latină, indicând etimonul latinesc:

- a) Ideal pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este,
Lume ce gândea în basme și vorbea în poezii,
O! te văd, te-aud, te cuget, tânără și dulce veste
Dintr-un cer cu alte stele, cu-alte raiuri, cu alți zei.

(Mihai Eminescu, *Venere și Madonă*)

- b) Femeie - mască de culori, Oh, sunt fecioare cu obrazul pal,
Cocotă plină de rafinării - Modele albe de forme fine -
Tu, care țiți la desfrânări târzii, Și singure dorm, albe, și senine
Pe visători, cu greu, îi înfiori... În albele crivate de cristal...

(George Bacovia, *Contrast*)

- ✎ 4. Elaborați o listă cu toponime și antroponime românești de origine slavă.
- ✎ 5. Ținând cont de prezența elementelor slave, enumerați particularități specifice limbii române în raport cu celelalte limbi romanice.
- ✎ 6. Propuneți câte 5 exemple de cuvinte de origine greacă care să fie: termeni religioși, termeni medicali, termeni lingvistici (explicând modalitatea de formare a acestora).
- ✎ 7. Determinați etimologia cuvintelor din fraza: „Spune-i pruncului să nu mănce atâta pită la tocană și la papricaș, s-o lase mai ușor cu plăcintele, să nu bea borvis din uiagă și să nu se atingă de palincă dacă nu vrea să ajungă-n copârșeu.”, numind limba din care provin cele mai multe dintre substantivele analizate.
- ✎ 8. Verificați în dicționar etimologia cuvintelor: *divan, pahar, cișmea, cioban, brânză, zahăr, para, basma, tava, burnuz, talpă, chin, cazan, dugheană, saltea, a chelfăna, boaghe, monedă, sârmă, ghiveci, acadea, buzunar, tufă, alai, chiabur, sangeac*.
 ♦ Numiți domeniile la care se referă cuvintele de origine turcă, motivând prezența acestora în lexicul limbii române.
- ✎ 9. Extrageți din literatura artistică (mai ales, din romanele istorice) 10 enunțuri cu lexeme turcești, arătând valoarea stilistică a turcismelor.
- ✎ 10. Indicați originea și domeniile cărora le aparțin termenii de circulație internațională: *teatru, telefon, troleibuz, cosmonaut, telegraf, sintaxă, hochei, bisturiu, ministru, termometru, televiziune, avocat, antract, parlament, moleculă, radio, penicilină, deputat, general, fotbal, medalion, republică, procuror, roman, geografie, constituție, premieră, campion*.

- ✎ 11. Faceți analiza etimologică a cuvintelor din poezia preferată, calculând cota cuvintelor de origine latină.
- ✎ 12. Selectați din presă 10 exemple de cuvinte formate pe baza etimologiei populare, explicând asocierile superficiale la care recurge autorul (formate prin alăturarea spontană a două elemente, de ex.: *boliclinică*).
- ✎ 13. Pornind de la elementul inductor, determinați posibilele asocieri produse în mintea vorbitorului pentru lexemele: *arcoladă, boliclinică, aerogant, cumpărativă, antiger, lipsus, somnieră, răspunzabil, incuibație, vermurt*.
- ◆ Propuneți alte exemple de elemente induse prin etimologie populară.
- ✎ 14. Selectați din presă 10 enunțuri care să conțină termeni cu valoare internațională, explicând cum se adaptează aceștia la specificul limbii române.

XIII. LEXICOGRAFIA – COMPARTIMENT AL LEXICOLOGIEI

Termeni-cheie: *lexicografie, dicționar, sursă lexicografică, descriere lexicografică, articol lexicografic, dicționar de neologisme, dicționar terminologic, dicționar dialectal, enciclopedie.*

- ✎ 1. Includeți într-o schemă tipurile de dicționare existente.
- ✎ 2. Alcătuiți un tabel, în care să menționați asemănări și deosebiri între un dicționar de cuvinte recente și un dicționar de neologisme.
- ✎ 3. Stabiliți ce tip de descriere oferă articolele lexicografice de mai jos:

a) **ELUCUBRĂȚIE** *s. f.* **1.** lucrare compusă cu multă osteneală și răbdare, lucrând ziua și noaptea. **2.** (peior.) combinație, lucrare haotică și greoaie, cu idei încâlcite, absurde; aberație. (< fr. *élucubration*, lat. *elucubratio*) (*dexonline.ro*);

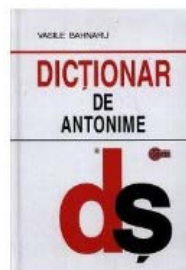
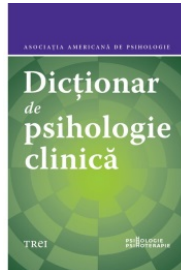
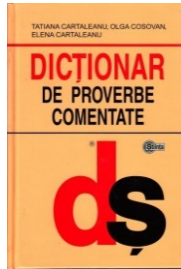
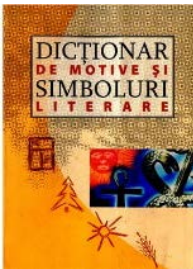
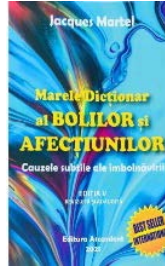
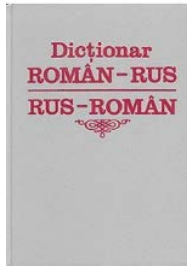
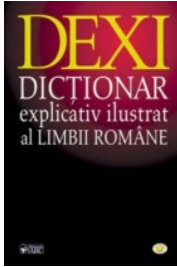
b) Un **smartphone** (cuvânt englez cu traducerea „telefon inteligent”) este un telefon mobil multimedia multifuncțional, conectat la o rețea GSM sau UMTF. Dispunând și de o tastatură reală sau virtuală, el oferă disponibilitățile de PDA, agendă, calendar, navigare GPS, eventual și e-mail, calculator, cameră video și altele. De obicei, el dispune și de un ecran senzitiv la atingere de tip touchscreen;

c) **fustă** – obiect de îmbrăcăminte pentru femeie, care acoperă corpul de la talie în jos; - numele este de origine greacă, a ajuns în Egipt, de la denumirea cartierului Fustat din Cairo, unde se produceau artizanal diferite obiecte de îmbrăcăminte (C. Cojocaru, *Dicționar de eponime*);

d) **CHIASM** (fr. *Chiasme*, din gr. *Khiasma*, încrucișare)

Tip de antiteză formală între două pasaje ale unei opere literare (cel mai adesea în versuri) în care cuvintele primei părți sunt inversate simetric în a doua, de pildă: „*Vita hominis nisi hominis vita reddatur*” sau „*Nu trăim ca să mâncăm, ci mâncăm ca să trăim*”. Într-un articol mai vechi, din 1883, B.P. Hasdeu extinde noțiunea și în domeniul gramaticii, considerând chiasm și repetițiile unor pronume personale, frecvente în stilul arhaic sau în vorbirea curentă, de pildă: „*veșeșcu-mă și mă bucur*” sau „*bată-te să te bată*”. Această interpretare nu este însă acceptată în general, chiasmul fiind considerat un procedeu al poeziei, fără legătură cu eventuale similitudini formale în gramatică. De altfel, în exemplele citate lipsește cu totul ideea antitezei care este definitorie pentru această figură de stil. (*Dicționar de terminologie literară*)

- ✎ 4. Alegeți 3 termeni și verificați descrierea acestora în 3 surse lexicografice diferite, comparându-le.
- ✎ 5. Scrieți un mesaj prin care să-i explicați unui student de astăzi care este utilitatea *dicționarelor inverse*.
- ✎ 6. Enumerați avantajele și, eventual, dezavantajele unui *dicționar de abrevieri*.
- ✎ 7. Faceți o listă a *dicționarelor terminologice* editate la Chișinău.
- ✎ 8. Scrieți o scurtă recenzie (1-2 pagini) la un dicționar dialectal, la alegere.
- ✎ 9. Redactați un text argumentativ, în care să explicați necesitatea dicționarelor de neologisme și de cuvinte recente (minim 5 argumente).
- ✎ 10. Grupați dicționarele din imagine în funcție de tipul de descriere a materialului lexical:

SURSE:

- Cojocaru C. *Dicționar de eponime*. Chișinău: Pontos, 2011.
- *Dicționar de terminologie literară*. București: Editura științifică, 1970.
- *Dicționar ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, ediția a III-a. București: Univers Enciclopedic, 2021.
- Dobridor Gh.C. *Dicționar de termeni lingvistici*. București: Teora, 1998.
- Druță I., Vieru L., Vlas M. *Vocabular și gramatică: repere teoretice și exerciții*. Chișinău: Logodava, 2019.
- Gherasim Al., Corniciuc S. *Discurs specializat – lexic și gramatică de bază* (suport de curs). Chișinău, 2014.
- *Lexicologia practică a limbii române* (redactor responsabil V. Bahnaru). Chișinău, 2013.
- Manolii A. *Lexicologia limbii române* (suport de curs). Chișinău: CEP USM, 2018.
- Matei V. *Dicționar de maxime, reflecții, expresii latine comentate*. București: EScripta, 1998.
- Melniciuc I. *Practicum la lexicologie*. Chișinău: Lumina, 1991.
- Mincu E., Chiriac A. *Limba română. Profil medical* (cu suport și de cultivare a limbii române). Chișinău: Litera, 2003.

CURS PRACTIC LA LEXICOLOGIE

CUPRINS

PRELIMINARII	3
I. STRUCTURA LEXICALĂ A LIMBII.....	5
II. CUVÂNTUL CA UNITATE LEXICALĂ ÎN SISTEMUL LIMBII	10
III. EVOLUȚIA SEMANTICĂ A CUVINTELOR: METASEMIA ȘI POLISEMIA.....	18
IV. DINAMISMUL SEMANTIC AL LEXICULUI	23
V. RAPORTURILE SEMANTICE ÎNTRE CUVINTE.....	27
A. Sinonimia. Antonimia	27
B. Omonimia. Paronimia	36
VI. LEXICUL LIMBII ROMÂNE CONTEMPORANE	43
VII. ÎMBOGĂȚIREA VOCABULARULUI	47
A. Mijloace interne: derivarea și compunerea	47
B. Mijloace externe: împrumutul și calcul lingvistic	52
VIII. LEXICUL LIMBII ROMÂNE DIN PERSPECTIVĂ ISTORICĂ.....	55
IX. FRAZEOLOGIA LIMBII ROMÂNE.....	62
X. STRATIFICAREA LEXICULUI ROMÂNESC.....	69
XI. STILISTICA VOCABULARULUI ROMÂNESC (stilurile funcționale ale limbii)	76
XII. ETIMOLOGIA VOCABULARULUI ROMÂNESC	87
XIII. LEXICOGRAFIA – COMPARTIMENT AL LEXICOLOGIEI	90
SURSE.....	93

Adela MANOLII

**CURS PRACTIC
LA LEXICOLOGIA LIMBII ROMÂNE**

(Culegere de exerciții)

Redactare: *Ariadna Strungaru*
Machetare computerizată: *Tatiana Capliuc*

Bun de tipar 21.03.2023. Formatul $60 \times 84 \frac{1}{16}$
Coli de tipar 5,9. Coli editoriale 3,2.
Comanda 22. Tirajul 50 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al.Mateevici, 60, Chișinău, MD-2009
e-mail: cep1usm@mail.ru; usmcep@mail.ru